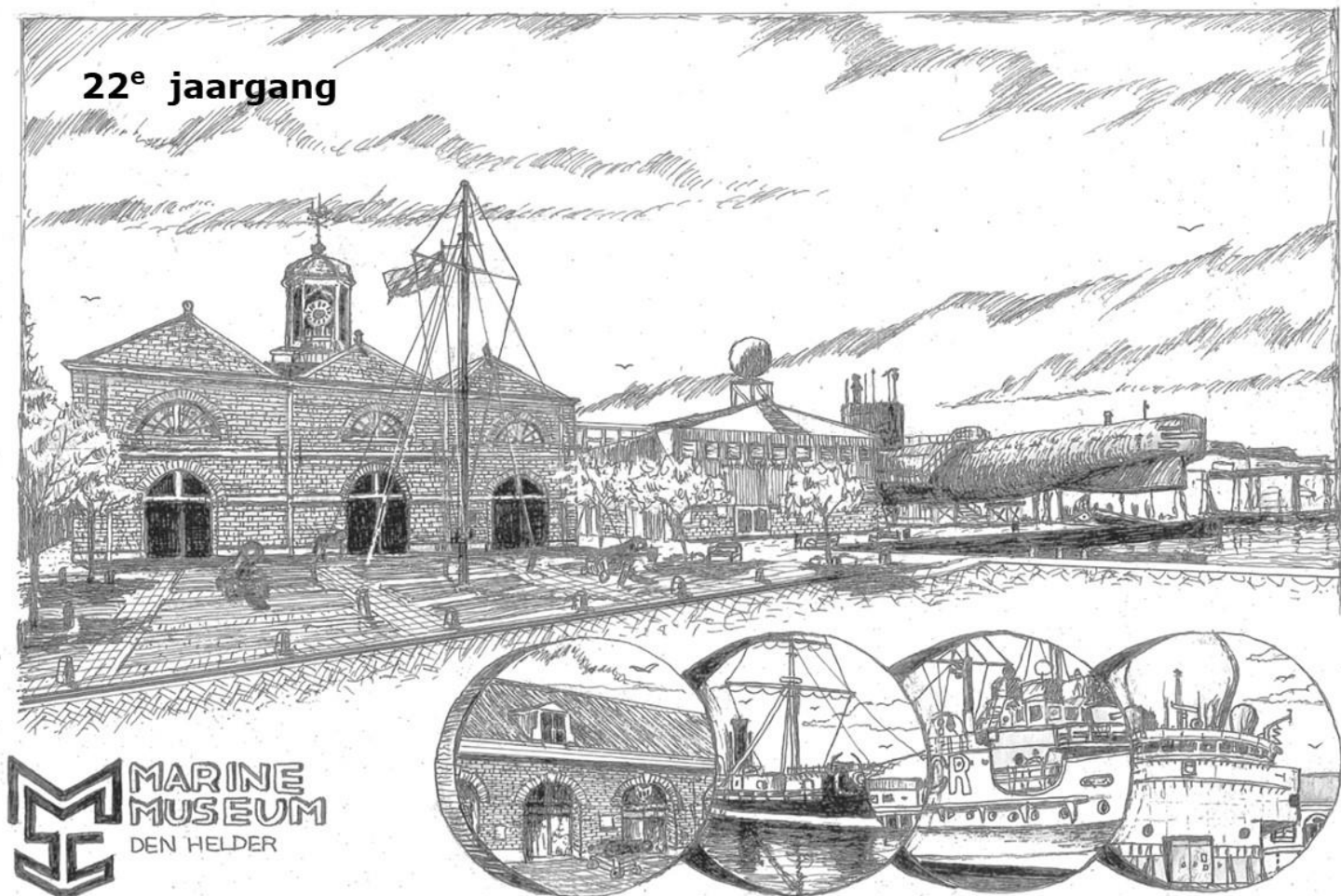

22^e jaargang

POSTBOEI

Mei 2022

nr. 2022/2

Algemene informatie

Deze Postboei is een uitgave van de Stichting Vrienden van het Marinemuseum.
De Stichting is opgericht op 5 april 1991, is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel Noordwest-Holland te Alkmaar onder nummer 41240675 en heeft ten doel het bevorderen van de bloei van het Marinemuseum door het wekken en stimuleren van belangstelling voor hetgeen het museum te bieden heeft, alsmede door andere vormen van steunverlening in de ruimste zin van het woord.

De donatie voor een individueel lidmaatschap van de Stichting bedraagt
€ 15,00 per jaar, die voor een partnerlidmaatschap € 25,00 per jaar. Belangstellenden kunnen zich aanmelden bij het secretariaat.

Hert adres van het secretariaat is:
Marinemuseum, Postbus 10000, 1780 CA Den Helder of via e-mail:
vrienden@marinemuseum.nl

De Stichting biedt haar donateurs de volgende faciliteiten:

- Op vertoon van de lidmaatschapskaart gratis toegang tot het Marinemuseum.
- Op vertoon van de lidmaatschapskaart 20% korting op aankopen in de Museumwinkel van boven de € 5,-
- Voorbezichtiging van nieuwe exposities in het Marinemuseum.
- Gratis toegang tot de door de Stichting georganiseerde lezingen op maritiem historisch gebied.
- Deelname aan de jaarlijkse vriendendag.
- De mogelijkheid tot deelname aan excursies bij of vaartochten met de Koninklijke Marine (afhankelijk van aanbod en beschikbare plaatsen).
- De ontvangst van de Postboei.

De Postboei staat onder redactie van Tom Geiger en Frits Rohling
Lay-out en foto's omslag Adriaan Leeuw.

Het bestuur

Mevr. W. van Son † 2001-2021

Dhr. H. de Bles 2017

Voorzitter

Fijko van der Laan

Email: ftsvanderlaan@hetnet.nl

Penningmeester

Hennie van Wilgenburg

hennievandwilgenburg@icloud.com

Secretaris

Adriaan Leeuw

vrienden@marinemuseum.nl

Redactie

Tom Geiger

tgeiger@quicknet.nl

Evenementen & Lezingen

Frits Rohling

Frits.rohling@gmail.com

Website

Marinemuseum.nl/nl/word-vriend

Het bestuur wordt bijgestaan door adviseur

Cees Boelema-Robertus,

Vestigingsdirecteur Marinemuseum

	Blz.
Algemene informatie	1
Samenstelling Bestuur	1
Voorwoord van de voorzitter	2
Agenda	2
Voorwoord van de directeur	3

Intro van de vier verslagen "Slag in de Javazee"	F.R.	5
Verslag deel 1 lezing Slag in de Javazee	F.R.	6
Verslag deel 2 lezing Slag in de Javazee	F.R.	9
Verslag deel 3 van de lezing Slag in de Javazee	F.R.	13
Verslag deel 4 van de lezing Slag in de Javazee	F.R.	15
Eerbetoon op het dek waar de held stond.	M.V.	18
Voorwerpen van zeehelden	C.D.	20
Ontdek "Stories" op de website van het Marinemuseum		22
De slag bij Solebay	F.R.	23
Hr. Ms. Hendrik Karssen	F.R.	30

Agenda 2022

Boscher lezingen.

Een datum voor "100 jaar DGV KM" valt helaas nog niet aan te geven..
Hopelijk kunnen wij dit najaar een datum inplannen.

7 juli Opening expositie "Verborgen schatten" in de nieuwe tentoonstellingszaal de "Admiraalszaal" in de Geschutmakerij.

Voor bezoekers van het museum is de tentoonstelling open vanaf 11 juli.

2 aug Het Marinemuseum bestaat 60-jaar.

10 sep Vrienden dag naar het Maritiem Museum te Rotterdam

Laatste Nieuws

www.marinemuseum.nl/word-vriend/vrienden-nieuws

www.marinemuseum.nl/nl/stories

Van de voorzitter

Waarde vrienden en donateurs,

Onder heel andere omstandigheden schrijf ik deze maal het voorwoord. De corona-maatregelen liggen alweer enige tijd achter ons en het bestuur heeft zoals beloofd de activiteiten weer opgepakt. Eind februari konden we daardoor de eerste lezing organiseren voor en in samenwerking met het Marinemuseum. Het zal niet verbazen dat het onderwerp van die lezing de Slag in de Javazee was, dit jaar immers 80 jaar geleden. In de bijdrage in deze Postboei van de directeur, Kees Boelema Robertus, leest u er meer over. Een al twee keer uitgestelde lezing kon eindelijk doorgaan, namelijk op 3 april door Marieke de Vries over het Zuiderkruisproject ofwel 75 jaar vrouwen bij en op de vloot. Ondanks wat technische probleempjes in de Dukkalf werd met medewerking van het museum in de filmzaal gelukkig driemaal scheepsrecht werkelijkheid en de lezing gehouden. Ook in deze tijd van 'Me too' en ongewenst en grensoverschrijdend gedrag links en rechts in de samenleving nog steeds een actueel en boeiend onderwerp. De lezing met een paneldiscussie met drie actief dienende vrouwelijke officieren gaf een mooi beeld van de introductie van varen met gemengde bemanningen en de huidige stand van zaken, zoals bij de onderzeedienst. Duidelijk andere opvattingen dan 40 jaar geleden. Voor de komende periode werken we nog aan de vrienden dag en een lezing in het najaar.

In de vorige Postboei kon ik al meedelen dat ons donateur bestand goed op peil blijft evenals de bijdragen die u doet. Dat geeft weer mogelijkheden om de collectie van het museum verder uit te breiden. Zoals gebruikelijk doen we dat in overleg met directeur en conservatoren. Dankzij de goede zorgen van onze penningmeester, Hennie van Wilgenburg, is dat mogelijk geworden. Ook dit jaar heeft hij gezorgd voor deelname van de Stichting aan de RABO clubkascampagne. Donateurs die ook lid zijn van de RABO bank Kop van Noord-Holland vraag ik ook dit jaar weer hun stem uit te brengen op de Vrienden van het Marinemuseum! Overigens heeft Hennie ons laten weten dat hij, met oog op zijn leeftijd, geleidelijk aan de penningen door iemand anders wil laten beheren. Mocht u interesse hebben dan houden we ons aanbevolen.

Dit jaar herdenken we op diverse plaatsen in Nederland dat het 350 jaar geleden is dat de Republiek der zeven verenigde Nederlanden in oorlog raakte met Engeland, Frankrijk en de bisschoppen van Keulen en Munster, ook wel het Rampjaar. Het Marinemuseum is natuurlijk gericht op de Koninklijke Marine van na de Napoleontische tijd maar toch zijn de zeventiende -eeuwse zeeslagen nog altijd tot de verbeelding sprekend, zoals de Slag bij Solebay (1672) of de Slag bij Kijkduin (1673) waarin De Ruyter min of meer als de redder des vaderlands naar voren kwam. Goed om te bedenken dat de loop van oorlogen, zoals nu in Oekraïne, door het handelen of optreden van een enkele persoon bepaald kunnen worden. Enfin, het museum is weer in vol bedrijf en dat stemt tot voldoening daarom tot spoedig in en om ons Marinemuseum!

Fijko van der Laan,

Voorzitter

Waarde vrienden,

Heel raar om te constateren dat mijn vorig voorwoord nog is geschreven middenin de Coronacrisis eind vorig jaar. De wereld ziet er nu op meerdere vlakken anders uit, soms beter, maar helaas ook veel slechter. Laat ik me tot het Museum beperken: dat ziet er wel beter uit dan toen ik u voor het laatst sprak. Eind januari mochten de poorten weer open en druppelden de eerste bezoekers nog vrij onwennig het museum in, op de eerste dag ontvingen we er 18. Inmiddels mogen we weer stromen bezoekers verwelkomen met als voorlopig hoogtepunt op 3 mei toen we 892 bezoekers telden. We mogen dit jaar inmiddels een mooi aantal van 23498 bezoekers bijschrijven. Vooral de maand april springt eruit met 8753 bezoekers, dit was de beste aprilmaand sinds 2005 heb ik me laten vertellen. Ook mogen wij een veelheid groepen van diverse pluimage zoals reünisten, militairen in opleiding en scholieren ontvangen. Het is ook mooi om ons team in volle sterkte weer in actie te zien. De operatie draait weer volop, veel blijde gezichten, daar mogen we trots op zijn.

Ook het spel **Cold Storm**, dat niet te spelen was binnen de anderhalve meter restricties kan nu worden aangeboden.

Eén der eersten die mocht kennismaken met 'the noble art of air defence' was John Sijmonsbergen, aangetreden als aflosser van Paul van Vlijmen en sinds 1 januari de nieuwe directeur-bestuurder van de Stichting Koninklijke Defensiemusea.

Hij is al meerdere keren in Den Helder geweest en zoals gezegd, inmiddels veteraan van 'Cold Storm'.

Op 26 februari mochten Leon Homburg en ik het Museum vertegenwoordigen bij de indrukwekkende herdenking van de Slag in de Javazee in de Kloosterkerk in Den Haag.

Tijdens deze ceremonie kreeg het Museum het grootse Javazee schilderij van Maarten Platje overhandigd door VADM b.d. Ben Bekkering, de voorzitter van het Karel Doormanfonds. Het schilderij hangt inmiddels op zaal, en alleen dat schilderij al maakt het bezoek aan ons Museum de moeite waard.

Op 27 februari, precies 80 jaar na de Slag in de Javazee, werd er in de Dukkalf tijdens een door de Vrienden

georganiseerde lezing ook stilgestaan bij de Slag. Een veelheid aan geïnteresseerden werden door een indrukwekkende reeks sprekers voorgelicht over de militaire aspecten van de Slag (Anne Doedens en VADM b.d. Matthieu Borsboom), een zeer persoonlijke familiegeschiedenis

(LTZ1 Katja van As), en de 'making of' van het schilderij door Maarten Platje. Het was een prachtige middag waarin wederom duidelijk werd dat gebeurtenissen van 80 jaar geleden nog steeds resoneren in onze tijd. Opdat wij niet vergeten.

Daarnaast werden de afgelopen periode de eerste tekenen van vernieuwing in het Museum zichtbaar.

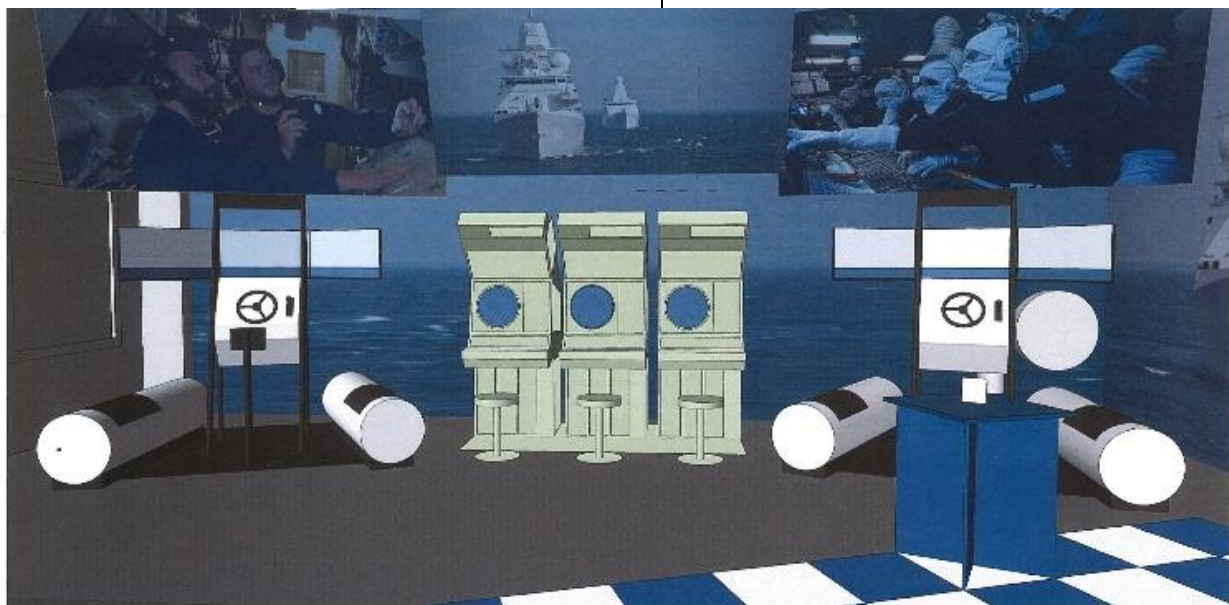

Meerdere nieuwe tentoonstellingen zijn in ontwikkeling.

Op **7 juli** hopen wij 'Verborgen Schatten' te openen. In de tentoonstellingszaal, de 'Admiraalszaal', worden pronkstukken van de collectie in twee grote vitrines getoond. Daarnaast is de zaal te configureren tot een prachtige representatieve ruimte waar diners en recepties kunnen worden gehouden in een passende KM-setting. Dit is voor het Museum een nieuwe weg, een weg waarop wij samenwerken met de Marine club en de Kampanje die de gastronomische activiteiten zullen ontplooiën. Op de foto ziet u de indrukwekkende vitrine in wording.

In november volgt de opening van 'NAVY Games'. Deze tentoonstelling beoogt het verband te leggen tussen het spelen van spelletjes voor vermaak – uiteraard met de nadruk op marine spellen zoals Zeeslag – en het spelen van spellen & simulaties in het kader van opleidingen en training van onze Marine collega's. Hierbij zullen wij samenwerken met www.Wargaming.net (de makers van het computerspel World of Warships), de Operationele School en het Simulatie Centrum Maritiem van de KM.

Hierboven ziet u een impressie van NAVY Games, gecentreerd rond de consoles van de oude Gypsy trainer die wij hebben verkregen met dank aan de Operationele School.

En u ziet hieronder ook twee FRISC-simulatoren die mede door het Simulatie Centrum worden geproduceerd. Ook is de gedachteontwikkeling voor een presentatie over de Marine van pakweg na 1980 gestart. Deze laatste presentatie komt in zaal 67 in de

In dat kader maken Leon, Graddy en ik rondjes langs de 'gouden driehoek' op zoek naar voor ons mooie pareltjes die elders wellicht in de kelder of op zolder zijn beland.

Geschutmakerij en zal een belangrijk hiaat vullen van het huidige museum. Het doel is om in deze zaal ook een Lynx helikopter te plaatsen (wie is er niet groot mee geworden) om ook het belangrijke verhaal van de vliegende marine in de etalage te zetten. Daarnaast hopen wij in de 'Marine van nu' op basis van nieuwe collectiestukken modernere technieken te laten zien. Ons huidige Museum kan wel wat meer technische hoogwaardigheid gebruiken.

Zo hebben wij van Thales de beschikking gekregen van een model van de APAR radar, en van het MARIN in Wageningen mochten wij het model van de Den Helder aan de collectie toevoegen. Dit 7 meter lange model is gebruikt om de zeegangskwaliteiten van dit schip te testen. Prachtig staaltje Hollands Glorie, daarnaast een mooie kapstok om een verhaal van 'Made in Holland' over Marine scheepsbouw aan op te hangen als onderdeel van de 'Marine van nu'.

In het facilitaire domein zijn wij bezig om meest noodzakelijke aanpassingen aan de panden in samenspraak met de verhuurder en de SKD op te pakken. Concreet houdt dit in dat de klimaatbeheersing in de Geschutmakerij wordt verbeterd en worden de toiletgroepen in de Geschutmakerij en later in het Hoofdgebouw ook aangepakt.

Ik hoop dat het bovenstaande u een beeld geeft waar wij zoal mee bezig zijn. Het gaat goed met het Museum, en we mogen nog steeds mooie dingen doen. Daar zijn wij blij mee, maar ook trots op: in een veranderde wereld kan het geen kwaad dat wij het verhaal blijven vertellen van de Koninklijke Marine en haar mensen, die zich wereldwijd, nu en in de toekomst zullen inzetten voor veiligheid op en vanuit zee.

Intro van de vier lezingen van de “Slag in de Javazee

Door Frits Rohling

Op de voorlaatste en winterse dag, zondag 27 februari 2022 zit ik 's morgens om tien voor zeven met vier andere passagiers op de boot van Vlieland naar Harlingen. Tijdens een slalom tocht van anderhalf uur over de Waddenzee zie ik het langzaam licht worden.

Ik ben op weg naar Den Helder en heb dus nog een stuk met de auto te gaan om rond de klok van tien uur op Willemsoord aan te komen waar vandaag in gebouw de Dukdalf een lezing zal worden gehouden in het kader van de herdenking, op de dag af tachtig jaar geleden, van de Slag in de Javazee.

De lezing is georganiseerd door het Marinemuseum in samenwerking met de Stichting Vrienden van het Marinemuseum, mede vanwege de onthulling van een schilderij dat de Slag in de Javazee op zeer realistische wijze weergeeft en een plaats zal krijgen in een speciaal daarvoor gecreëerde ruimte in het Marinemuseum, ter herdenking aan allen die tijdens deze zeeoorlog zijn omgekomen. Het schilderij is in opdracht van het Karel Doormanfonds gemaakt door de kunstenaar Maarten Platje. Helaas is het niet mogelijk om het schilderij na de officiële overhandiging op zaterdag 26 februari 2022 in de Grote Kerk te Den Haag naar Den Helder over te brengen en daar tijdens de lezing aan het publiek tentoon te stellen.

Rond de klok van twee uur heet de directeur van het Marinemuseum Kees Boelema Robertus de aanwezigen van harte welkom en memoreert de gebeurtenissen die tachtig jaar geleden hebben plaatsgevonden en nu de reden zijn om deze gezamenlijk te gedenken door met de aangekondigde sprekers terug te gaan in de tijd.

Eerste spreker

Om twee uur 's middags exact opent de directeur van het Marinemuseum, Kees Boelema Robertus deze bijeenkomst, heet alle aanwezigen van harte welkom en geeft na een korte introductie het woord aan de eerste spreker, Dr. Anne Doedens die in een historisch perspectief het publiek zal meenemen in de hectische maar ook, strategische en tactische dilemma's, en niet te vergeten de persoonlijke overwegingen die niet alleen bij de mens Karel Doorman maar zeker ook de Schout-bij Nacht Karel Doorman voor haast onmogelijke beslissingen stelde, met de zekerheid dat deze zeeslag de ondergang zou worden voor hem en de bemanningen van de schepen die betrokken raakten bij de Slag in de Javazee.

Het verhaal van Anne Doedens vindt u in deze uitgave van de Postboei 2022-2.

Tweede spreker

Vice-admiraal b.d. Matthieu Borsboom belicht het historisch perspectief vanuit het vijandelijke aspect, namelijk hoe de Japanners zich kweten van hun strategische en tactische aanpak om hun expansiedrift en de verovering van het olierijke Indonesië ten uitvoer te brengen.

Als je niet op de hoogte bent van het perspectief van de andere kant, dan ken je niet het hele verhaal. Als Bevelhebber der Zeestrijdkrachten kwam hij in contact met zijn Indonesische collega Admiraal Marsetio en zijn Japanse tegenhanger en hoorde hun versie en kijkt op De Slag in de Javazee.

Via de stichting Corts kwam Borsboom in aanraking met de 102-delige oorlogs- geschiedenis 'Senshi Sōsho'. Van deze reeks is een trilogie vertaald over de Japanse operaties tegen het voormalige Nederlands-Indië, waaronder de marine operaties.

Borsboom komt uiteindelijk tot de vraag of de Keizerlijke Japanse Marine een rigide of adaptieve organisatie was. Tijdens deze zeeoorlog wist de Japanse Marine zich aan te passen aan de omstandigheden. Zowel positieve als negatieve resultaten werden geëvalueerd. Zij waren goed getraind, goed georganiseerd en stonden open voor kritiek; dus in hoge mate adaptief.

Het verhaal van Matthieu Borsboom vindt u in deze uitgave van de Postboei 2022-2.

Derde spreker

Ltz 1 Mr. Katja van As betrok de aanwezigen bij haar persoonlijke verhaal over haar oom Jan en haar familie die tijdens de oorlog in Nederlands-Indië in een kamp was ondergebracht. Haar oom Jan voer op Hr. Ms. De Ruyter en sneuvelde op jonge leeftijd op 27 februari 1942 tijdens de Slag in de Javazee. De pijn en het verdriet werden in 2016 nog eens versterkt toen bleek dat bij het plaatsen van een plaque bij de wrakstukken van de Ruyter alleen nog een paar afdrucken in de zeebodem aangaven waar de wrakstukken ooit hadden gelegen; een flagrante schending van het zeemansgraf. Het ereveld te Kembang Kuning geeft nog enige houvast maar helaas niet naast de deur om regelmatig te bezoeken.

Het verhaal van Katja van As vindt u in deze uitgave van de Postboei 2022-2.

Vierde spreker

Na een korte pauze vertelde de vierde spreker, de kunstenaar Maarten Platje die zelf als matroos bij de Koninklijke Marine heeft gevaren over de aanloop en het verloop van de totstandkoming van het schilderij “Slag in de Javazee”.

Hij nam het publiek mee in zijn studie naar alle facetten die op die bewuste 27ste februari een cruciale rol speelden, om de impact van de slag in de Javazee zo gedetailleerd mogelijk en waarheidsgetrouw op het doek weer te geven: de weersomstandigheden, de stand van de zon, de schootshoek van het geschut op Hr. Ms. De Ruyter, de inslagen in het water en de hoogte van de daarbij ontstane waterzuilen en last but not least de toen gebruikte camouflage kleuren.

Tot de laatste minuut wist hij de aanwezigen aan zich te binden en het publiek te overtuigen dat het schilderij “Slag in de Javazee” een aanwinst is voor het Marinemuseum. Ook dit verhaal vindt u in deze uitgave van de Postboei 2022-2.

Deze gezamenlijk georganiseerde bijeenkomst ter herdenking van de Slag in de Javazee die precies op deze dag tachtig jaar geleden plaatsvond, kan met recht gezien worden als een memorabel moment waarbij de aanwezigen in gedachten werden meegenomen naar de omstandigheden waarin de mens werd geconfronteerd met dilemma's en het nemen van bijna onmenselijke beslissingen tegen beter weten in. Er was ook een moment van relativeren ten aanzien van het menselijk denken en handelen in oorlogstijd en daarna, vanuit hun eigen perspectief.

Het verlies van dierbaren die hun leven gaven, terwijl zij nog een heel leven voor zich hadden, blijkt tot op heden bij nabestaanden een groot gemis, temeer omdat het zeemansgraf in de Javazee door grove schending niet meer bestaat.
Het schilderij "Slag in de Javazee" dat door Maarten Platje in opdracht van het Karel Doormanfonds is vervaardigd is te zien in een speciaal hiervoor ingerichte ruimte in het Marinemuseum te Den Helder.

overmacht van deze vloot tot een totale vernietiging van de geallieerde vloot zou leiden.

De lezing werd georganiseerd in de vorm van een drieluik waarin het historisch perspectief, het persoonlijke perspectief en het beeldend perspectief onder de aandacht werd gebracht.

Het historisch perspectief bestond uit een verduidelijking van de strategische omstandigheden en de omgeving waarin

Deel 1 van het verslag van de lezing ter nagedachtenis aan de slag in de Javazee in 1942

De herdenking van de Slag in de Javazee, dit jaar 80 jaar geleden, werd dit jaar op 26 februari in de Grote Kerk te Den Haag gehouden. Voor het Karel Doormanfonds een reden om aan deze laatste grote zeeslag waaraan Nederland in de vorige eeuw heeft deelgenomen een permanent aandenken te schenken in de vorm van een realistisch schilderij waarop de zeeslag op pakkende wijze wordt weergegeven en men zich even in de hectiek en de emoties van destijds kan verplaatsen. Het schilderij wordt door het Karel Doormanfonds in bruikleen gegeven aan het Marinemuseum te Den Helder waar het een prominente plaats krijgt in een daarvoor speciaal ingerichte omgeving waarin zich ook de scheepsbel van de toenmalige Hr. Ms. De Ruyter bevindt.

Om de overdracht van het schilderij extra luister bij te zetten heeft het Marinemuseum gemeend om op zondag 27 februari, de werkelijke herdenkingsdag van de Slag in de Javazee, een lezing te organiseren in samenwerking met de Stichting Vrienden van het Marinemuseum, waarin de belangstellenden werden meegenomen in het verre verleden en de ambivalente gevoelens die er heersten om de Japanse oorlogsvloot aan te vallen, in de overtuiging dat de

de Slag in de Javazee heeft plaatsgevonden door Dr. Anne Doedens en vice-admiraal b.d. Matthieu Borsboom.

Anne Doedens opent het eerste deel van de lezing met de woorden die Karel Doorman schreef aan zijn schoonouders op 24 februari 1942: "Wij vechten met den rug tegen den muur, vooral na den val van Singapore, dus de kansen dat ik jullie in het hiernamaals terugzie zijn oppervlakkig gezien groter dan op het ondermaansche. Doch met Gods hulp kan alles zich ten goede keren. In ieder geval is het beter om te sterven als een man dan te leven als een slaaf van Hitler en consorten".
Als historicus word je persoonlijk aangegrepen door dit verhaal, de tragiek van Doorman die wist dat hij zijn eind tegemoet ging en het lot van de 900 mensen waarover minder wordt gezegd of wat er gebeurde op de Java met kapitein van Straelen. Doorman staat in dit geval symbool voor wat er gebeurd is in deze geschiedenis.

Volgens Doedens leven wij in een tijd waarin de historische framing overduidelijk aanwezig is. De geschiedenis wordt misbruikt op allerlei manieren, wordt misbruikt om huidige wensen en toekomstige expansiedrift te motiveren en dat is

nooit het doel van geschiedenis. Het doel van de geschiedenis is om de dingen in het juiste perspectief te zetten.

Die framing, heel positieve zin, begint al in 1942 als een Amerikaanse correspondent begint met het verhaal van ik val aan, volg mij. Iedere marineman en -vrouw weet dat dat nooit gebeurd is, want er waren seinlampen, er was geen mondelinge communicatie en de situatie was heel verward.

Dit mag niets afdoen van de heldenmoed van Doorman die zijn dood tegemoet voer, het mag niets afdoen van de vastberadenheid voor het vaderland te sneuvelen, want dat gebeurt. Maar dat daarbij dingen worden verteld die niet waargenomen zijn en die een symbool zijn geworden in de toekomst is een ander verhaal. In dit geval niet eens een kwaad symbool, want we zitten midden in de Tweede Wereldoorlog en de vijand is echt fascist en de vijand heet Hitler en niet de Duitsers. Het is eigenlijk wel begrijpelijk dat dit symbool, deze prent die door het verzet later gebruikt is om het volk te motiveren en te stimuleren, ondanks dat hier om een zekere vorm van framing ging.

Als historicus moet je afstand houden en niet iemand gaan verheerlijken op de verkeerde gronden, je moet het zien in de tijd dat het gebeurde.

Het gebied waar deze oorlog zich afspeelde ligt duizenden kilometers verwijderd van Nederland en we hebben te maken met een Japanse vijand waarvan ook gewoon mensen hun twijfels en zorgen gehad hebben, maar met een Japanse vijand die de idee had om een wereldrijk te gaan vestigen ook in Azië, Groot-Azië, onder Japanse gezag. Tegenwoordig noemen wij dat geopolitiek denken. Eigenlijk is het gewoon ouderwets imperialisme. Onder de dekmantel van historische smoezen waarvan Poetin op dit moment misbruik maakt.

Er is ook kritiek op Doorman geweest, ten onrechte. Hij zou niet op de kruiser De Ruyter maar op een reddingsvlotje ernaast zijn gesneuveld. Alsof dat iets uit zou maken, de man heeft fouten gemaakt, ja natuurlijk, wie niet die in die omstandigheden het commando voert.

Pearl Harbour, 7 december 1941, een schandelijke schending van alle vormen van overleg en van alle vormen zoals wij die op dit moment ook weer meemaken. Maar kijk uit, leg nooit de parallel met het heden en verleden met het idee dat het hetzelfde gaat, het gaat altijd anders. De discussie in de Volkskrant over het statement dat Karel Doorman geen zeeheld is, heeft Doedens getrickerd om dingen in hun verband te zetten.

Wat gebeurde er op die 27ste februari? Wanneer de zeeslag begint hebben de Amerikanen en de Engelsen zich een paar dagen eerder teruggetrokken. Dat ABDALFLOAT, het maritieme kamp van de samenwerking van de geallieerden, werd opgeblazen. Dan is het zo dat een paar dagen daarvoor een Amerikaanse admiraal, Thomas C. Hart de commandant was van de zeezijde van het geheel, dat die het opgegeven heeft. De geallieerden hadden Indië opgegeven! U moet zich even bedenken wat dat betekent voor een commandant die met een vloot voor het eerste sinds een paar weken samenwerkt en daardoor in een niet mis te verstane ellendige situatie verzeilt raakt. Het wordt vaak vergeten dat in december duikboten, herstel: onderzeeboten, al een essentiële rol hebben gespeeld in de strijd tegen de Japanners bij Singapore. In dat hele verhaal zit Doorman die een symbool is van alles wat daar is gebeurd, van die hopeloze strijd van drie maanden maar ondanks alles de vijand grote schade heeft toegebracht, transportschepen naar de kelder gejaagd, duizenden mensen kwamen daarbij om en niet alleen in het Nederlandse kamp. Maar wij praten over die dag, 900 plus mensen die de dood tegemoet gaan in die vreselijke dagen van 27 en de nacht op 28 februari en even later nog een keer op 1 maart.

En dan het verhaal van hoe zit dat nou, hij ging varen maar Helfrich had hem nog eventjes moeten aansporen en eigenlijk was Doorman niet zo dapper; onderzoek: Doorman was buitengewoon dapper hij wist wat hij deed, hij had alleen een visieverschil. Helfrich zei: "Ik ben van mening dat wij tot de laatste snik moeten vechten om Java te behouden". Doorman zei: "Nee, laten wij verstandig zijn en onze grote zeemacht achter de hand houden om nog het verschil te kunnen maken". Dat zegt niets over 's mans dapperheid.

Was de ondergang van het grootste deel van de Nederlandse oorlogsvloot te vermijden geweest? Zeker is, dat er verschil van opvatting bestond tussen vice-admiraal Helfrich, de Commandant der Zeemacht in Indië, en Doorman. Doorman wilde zich liever terugtrekken naar de Indische Oceaan of naar Australië, om van daaruit aan de geallieerde strijd mee te blijven doen. Helfrich zag dat anders, volgens hem zaten de geallieerden niet te wachten op 'versterking met het restantje vloot van ons'. Dat handjevol was echter tot de Japanse aanval een voor een kleine natie imposante vloot geweest.

Wat heel pijnlijk moet zijn geweest voor Doorman is dat hij gepokt en gemazeld is bij de Marine Luchtvaartdienst, bij de Marine, bij Soesterberg. Hij was een kenner van de Marinevliegtuigen, hij heeft in Batavia gezeten, hij heeft samengewerkt met de Landmacht en de Luchtmacht die daar was, en dan is het buitengewoon pijnlijk dat hij, anderen zeggen dat hij dat niet gedaan heeft, om luchtsteun vroeg.

De hoeveelheid nepnieuws (waar Doorman destijds totaal geen weet van had) die je heden ten dage voorbij ziet komen is gigantisch en dat is de rol van de historicus "Bestrijd het nepnieuws"! En dat is wat ik probeer te doen vandaag door het toch te noemen door te zeggen dat Doorman geen luchtsteun had en dat dat een van de redenen is geweest dat het mis ging.

Maar er was meer, er waren die geweldige torpedo's van de Japanners, die beter waren, het verhaal van de top van de Koninklijke Marine die van mening was dat ze moesten investeren in grote oppervlakteschepen en de onderzeeboten die een basisrol hebben gespeeld en heel belangrijk waren, en dat die keuzes anders gemaakt werden. Het verhaal van een doodvermoeide bemanning die al dagen aan het rondjagen was en er was het verhaal van het gevoel van Pearl Harbour en die onrechtvaardigheid en dat fascisme van de Japanners, met alle respect, zeker van de top van de Japanners die al tien jaren bezig waren, lijkt wel een beetje op de oligarchen in Rusland. Daarom is het zo curieus dat Doorman juist moet meemaken dat er geen luchtsteun is.

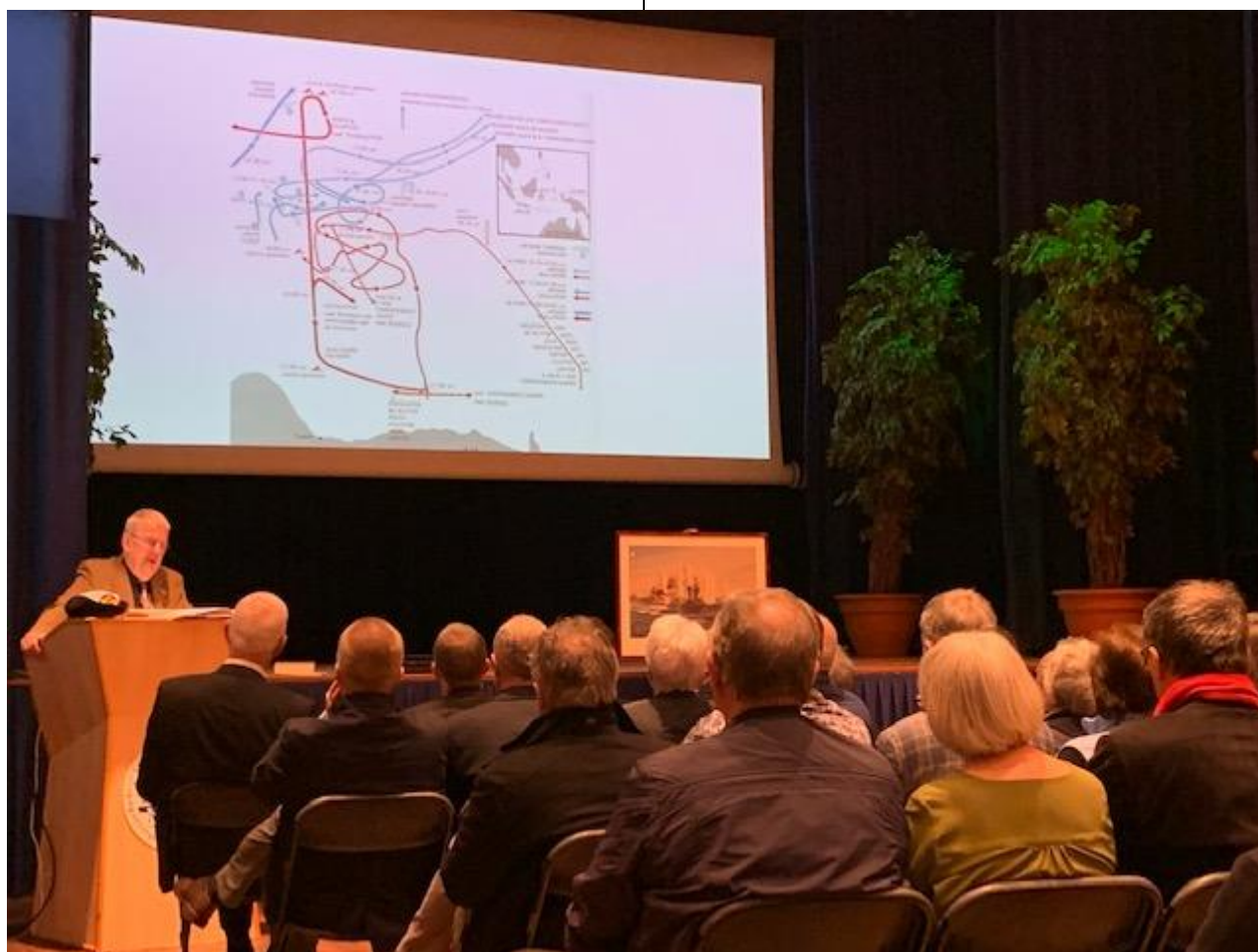
Terwijl het zeegevecht aan de gang was, vlogen drie Amerikaanse bommenwerpers daar, begeleid door tien moderne Amerikaanse jagers van het type P-40, over de gevechtszone zonder Doorman te hulp te komen,

want hun opdracht was de transportschepen aan te vallen, een actie die Tameichi Hara al eerder had verwacht.

Voor de Nederlandse Schout-bij-Nacht was de luchtactie van de Amerikanen extra wrang omdat hij om 16.00 uur dringend luchtsteun had gevraagd en weer niet had gekregen.

Tot zover het eerste deel over het aangaan van een strijd tegen een agressor die zich jarenlang heeft voorbereid om (wegens de behoefte aan grondstoffen (olie) en expansiedrift) zich met gebruik van een imposante oorlogsmachine, geleid door superieure militaire bekwaamheid en planning, weet te mengen in de dan heersende Tweede Wereldoorlog en een aanval doet op een natie die een speelbal is vanwege grote internationale belangen, grote oliebelangen!

De Nederlandse strijdkrachten bleken met een beperkt aantal oorlogsschepen, vliegtuigen en militairen niet te zijn uitgerust om deze aanval af te slaan, mede door de verzwakte strijdkrachten, maar ook door strategische fouten en ineffectief gebruik van slagschepen en onderzeeboten, en de afwezigheid van luchtsteun. (FR)

Deel 2 verslag van de lezing ter nagedachtenis aan de Slag in de Javazee in 1942

we dat uit liefhebberij, toen nog onder bezielende leiding van de heer Bosscher.

Bosscher was de enige die het zeer op prijs stelde, de groetplicht was er niet meer, dat je groette dus. En wat deed je dan als hij op de fiets aankwam dan had hij zijn tasje in zijn rechterhand en zijn stuur links, dan groette je hem, want dan wist hij niet meer wat hij

Kamis. 27 Februari 2014 | 20:38 | Fotografer: Ahmad Zaimul Haq | Editor: Dodo Hawe

In het tweede deel van het historisch perspectief geeft vice-admiraal b.d. Matthieu Borsboom een observatie van de wijze waarop de Japanners de invasie in de Javazee maar ook in heel Zuidoost-Azië hebben voorbereid in de periode van april 1941 tot 10 november 1941 en vastgelegd in een overeenkomst tussen de Japanse landmacht en de Japanse Marine.

Matthieu Borsboom memoreert bij zijn opening dat de herdenking op 26 februari plaatsvond in de Grote Kerk te Den Haag, maar dat vandaag, een historische dag, 80 jaar na dato, de officiële herdenkingsdag is van de Slag in de Javazee.

Naar aanleiding van de gebeurtenissen van de laatste dagen, de invasie van Rusland in de Oekraïne en het onderzoek naar Nederlands-Indië en de inzet daar, dat vorige week in het nieuws kwam. Wat heeft dat met elkaar te maken?

Wij moeten constateren dat conflict en oorlog, want daar hebben wij het over, levensbepalende ervaringen zijn, dat je die voor fundamentele keuzes stelt, van organisaties maar ook op het individuele niveau. Je hebt heel veel perspectieven om daarnaar te kijken en dat de doorwerking van die keuzes generaties lang doorgaat. De gebeurtenissen van tachtig jaar geleden spelen tot op de dag van vandaag.

De Slag in de Javazee, vanuit het perspectief van Borsboom, begon voor hem toen hij op het KIM aantrad samen met Kees Boelema, jaargenoot (nu directeur Marinemuseum), en hoe wordt je dan blootgesteld aan de Slag in de Javazee en Doorman, nou ja, het Marinemuseum is om de hoek dus daar ga je kijken, eerst verplicht maar tegenwoordig doen

moest doen!

Voor Borsboom was het perspectief dan ook het heldenverhaal, het Nederlandse perspectief. vanuit een deel van zijn schoonfamilie, met alle ervaringen en perspectieven vanuit Indië, hoorde hij meer vanuit die kant, maar nog steeds een Nederlands-Indisch perspectief.

Het Indonesische perspectief op de Slag in de Javazee die werd hem eigenlijk pas duidelijk toen hij commandant van de Marine werd.

Hij vond toen dat het tijd werd om de banden met de Indonesische Marine aan te halen om allerlei redenen, onder andere geopolitiek.

Bij de onderlinge bezoeken wist Borsboom al bij zijn eerste bezoek in de voetsporen van Karel Doorman te gaan in Soerabaja en te kijken op welke plekken hij geweest was inclusief het huis waar hij woonde. Ook de plekken waar Doorman gesprekken heeft gehad met Helfrich.

Bij het tweede bezoek aan Indonesië, kende Borsboom de commandant van de Indonesische Marine, Admiraal Marsetio, beter en heeft hij hem uitgenodigd, voor het eerst, om met hem een krans te leggen in Kembang Kuning bij het monument op de begraafplaats voor de Slag in de Javazee. Na afloop heeft hij hem meegenomen naar de achterkant van het monument waar de namen van de gesneuvelde opvarenden staan geschreven. Niet alleen Nederlandse namen maar ook Indonesische of Indische namen en Borsboom zag dat admiraal Marsetio met zijn vinger langs die lijst ging en het kwartje viel dat daar Indonesische namen stonden geschreven, dus dat het ook over dat perspectief ging. Dat dus in gezamenlijkheid volbracht. Door dit soort dingen te doen kunnen wij elkaar helpen om verschillende perspectieven te waarderen, zeker in de huidige omstandigheden.

Wij hebben dus het Nederlands perspectief, het Indisch perspectief, het Indonesisch perspectief, maar hoe zit het met het Japanse perspectief? Wat weten wij nou hoe de Japanners tegen de Slag in de Javazee hebben aangekeken.

Borsboom is in Pearl Harbour geweest, heeft gesproken met de commandant van de Japanse Marine, dan heb je het niet direct over de Slag in de Javazee maar probeer iets te doorgronden.

Maar waar het echt begon is met de stichting Corts. De stichting Corts is een stichting opgericht door mijnheer Corts. Een gezin in de Tweede Wereldoorlog, zijn ouders en zijn broer. Twee zoons, de een, Kees, in het verzet en de andere, Flip, te jong maar komt in een deel van bezet Nederland terecht. De oudste broer gaat zijn broer terughalen uit bezet gebied. Beiden worden echter opgepakt en de jongste zoon wordt vermoord. De oudste zoon Kees voelt zich schuldig en heeft er zijn hele leven mee gezeten en onder geleden.

Hij werd mijnbouwkundig ingenieur in Nederlands-Indië en heeft een nalatenschap gedaan aan de stichting Corts om onderzoek te doen naar zaken in Nederlands-Indië, de geschiedenis en ook rondom de Tweede Wereldoorlog in Zuidoost-Azië.

Borsboom is gevraagd of hij wilde meehelpen in de Advisory Board van die stichting om, en nou komt het, het Japanse perspectief, om de Japanse Keizerlijke oorlogsarchieven te ontsluiten waarvoor oud Japans moest worden omgezet in de Engelse taal.

Borsboom laat één van de 102 delen zien waarvan drie delen zijn vertaald. De boeken zijn algemeen beschikbaar en voor iedereen in te zien, publieke materie dus.

Het zijn verslagen uit de Japanse Marine en de Japanse Landmacht over de hele strijd in Zuidoost-Azië. Een hele invasie, een hele offensieve oorlogvoering waarin alle aspecten werden belicht.

Het is dus geen levend romannetje of zo, nee het is een opeenstapeling van allemaal stukken, ooggetuigenverklaringen, lessons learned rapporten, opsommingen van munitie verbruik, opsommingen van targets die zijn afgeschoten of hoe kom je tot het voorwaarts uitrollen van vliegvelden enzovoorts. Dat geeft dus het Japanse perspectief en wat weet ik daar nu van, wij stikken allemaal van de vooroordelen, ik ook namelijk een review op een eerder deel, namelijk het Landmacht deel van de stichting Corts over de invasie en waarvan een Amerikaanse assessor van die review duidelijk maakt dat het niet Samurai en wild roepende Banzai dames en heren waren, die eenduidig heel Zuidoost-Azië in beslag namen.

Voor Borsboom rees de vraag, gezien vanuit het Kamikazeachtige gedrag van die Japanners, hoe zit het nog echt, hoe zitten zij nou operationeel in elkaar ten aanzien ook van De Slag in de Javazee.

Dus dat was het onderwerp dat ik kort zal samenvatten.

Senshi Sōsho

Wat opvalt als je deze bronnen bestudeert, deze Japanse bronnen, is dat de Japanse vloot maar ook de Landmacht, maar laten wij ons concentreren op de vloot, enorm bedreven waren in het schrijven van goede concepten van operaties op het strategisch, operationele en tactisch niveau. Het stafwerk deugde, werd bijgesteld, werd beoefend, er werden grote oefeningen, uit de hele regio werden commandanten bij elkaar gehaald en werd het doorgesproken, dat viel op goed stafwerk.

Zij waren flexibel, paste operaties aan, Borsboom vond allerlei voorbeelden op het gebied van counter of eye measures, op het gebied van torpedo aanvallen, op het gebied van onderzeebootbestrijding.

Zij waren in staat om, bijvoorbeeld, bij een 'blue on blue' incident, waarbij zij een eigen vliegtuig neerschieten, binnen de twee uur over de hele vloot en aangehangen luchtmacht onderdelen wordt dat 'blue on blue' incident aangegeven, dus niet verscholen, er wordt een maatregel opgezet die wordt toegelicht en er wordt feedback gevraagd of het allemaal begrepen is.

Een ander voorbeeld, ergens in die archieven staat dat een vliegtuig ontdekt 30 grijze elips-vormige voorwerpen onder het zeeoppervlak. Grote angst is er nu voor geallieerde onderzeeboten want er is zeer veel geïnvesteerd in de onderzeeboot-bestrijding. Wat doe je met zo'n melding, het is bijna onwaarschijnlijk. Het is interessant om te zien in het Japanse denken hoe daarmee om te gaan. Is het onzin, zijn het walvissen of moet deze melding verder onderzocht worden en zaken uitsluiten, ergo lessons learned. Wat ze ook doen is joint operaties, landmacht en navy in dit geval. Zij waren dus in staat om deze twee culturen samen te brengen.

Vertaald naar specifiek de Slag in de Javazee, dan zie je dat zij in staat waren om hun maritieme strijdkrachten aan te passen op wat ze dachten wat de bedreiging was. Dus er werden op een laat moment aanpassingen gemaakt. Zij maakten aanpassingen in de organisatie, dus dat betekende dat bepaalde vlooteenheden aan andere vlooteenheden werden gehangen afhankelijk wat zij dachten dat er ging gebeuren. Zij waren in staat om hun timeline aan te passen, want operationele plannen bestaan uit timelines, werden aangepast op basis van de veranderende weersomstandigheden bijvoorbeeld.

Wat ze ook deden, ze zagen, doormiddel van goede intelligence, de bewegingen, ook vanaf de wal, wat er ging gebeuren, welke schepen er vertrokken en pasten daarop hun acties aan. Wat ze ook deden, wat we tegenwoordig erg modern vinden, dat noemen we Commander Intent, ze lieten lokale commandanten de ruimte om naar bevind van inzicht te handelen. De commandant van de Landing Force mocht zelf bepalen waar en wanneer hij ging ankeren of dat

hij het nog niet veilig genoeg vond. Dat geeft iets aan over de flexibiliteit die we gezien hebben.

Een hele belangrijke is dat om het moment suprême, de slag zelf, claimde de commandant van de vierde divisie squadron de overwinning over de Nederlanders of op ABDA. Maar we weten ook dat er heel veel rookgordijnen waren opgeworpen, smokescreens, tegenwoordig niet meer in gebruik. Dus admiraal Nishimura dacht wat doe ik nou; hij twijfelde aan deze uitspraak en haalde zijn konvooi terug.

Vice-admiraal Nishimura

Waarom is dit nu allemaal belangrijk?

Dit geeft een indicatie op basis van Japanse bronnen over wat is nou de Japanse perceptie van die Slag, is dit nou een rigide opstelling of is dit adaptief.

De conclusie van Borsboom is dat dit een behoorlijk adaptieve opstelling is. Zij waren goed uitgerust, ze waren heel goed getraind anders dan aan geallieerde zijde waar alles een beetje een maand daarvoor bij elkaar gesprokkeld was, kenden elkaar niet, niet dezelfde procedures, zij spraken wel allemaal Engels maar het was niet op elkaar afgestemd.

Overigens, de lessen daarvan geleerd hebben uiteindelijk geleid binnen de NAVO de Standard Label Maritime Forces zoals wij die nu kennen.

Maar belangrijk was ook dat de Japanners leerden van hun fouten en wel positief, zij waren daar open over. Intern werd open over die fouten gecommuniceerd, lessons learned werd ingezet.

Waarom is dit nu belangrijk, omdat het uiteindelijk interessant is voor die vraag die ook al opgeworpen is door Anne, die vraag die altijd boven die Slag in de Javazee hangt: "Was het nou goed om ten strijde te trekken of had je beter kunnen revolutioneren?"

Als je dit nu met elkaar verbindt, die vraag en de observatie van Borsboom dan denkt hij dat zowel Doorman als Helfrich gelijk hadden.

Er was wel degelijk te zien uit de reacties en de acties van de Japanners kans op slagen te wezen, althans met een betere uitkomst dan wat eruit is gekomen. Het was geen mission impossible, in de zin van eindoverwinning wel, maar er had nog meer schade opgelopen kunnen worden. Er is schade door de Japanners opgelopen er is inderdaad vertraagd op de uiteindelijke inval van Java.

Borsboom rondt af met twee citaten, van André Hissink. 102 jaar oud en woont in Canada, hij was oorlogsvlieger maar bij de Slag in de Javazee was hij vlieger ter plekke. Op de vraag hoe hij terugkijkt op de Slag in de Javazee antwoordt hij: "Wij onderschatten de Japanse strijdkrachten volledig" en op de vraag of Doorman moest gaan of niet gaan: "Natuurlijk moest Doorman gaan het was een soort van trots".

Borsboom sluit af met het tonen van een schets van Henk Brouwer. Een voormalig KNIL militair in 1941 in Indië. Hij was korporaal en werd later opgepakt als oorlogsgevangene in Singapore. Daar heeft hij zijn schetsen van het kamp leven in kamp Changi gemaakt die in Bronbeek zijn tentoongesteld.

Daar voor zat hij in Fort Menari en liep daar de wacht met een KNIL-buddy op 26 februari 1942, uitzicht op de Straat Madoera.

"Om tien over zes zien we de eerste kruiser stilletjes uit een sluier van regen verschijnen, eerst de boeg en langzaam verschijnt het hele schip als een vaag silhouet. Het is Hr. Ms. De Ruyter. Hij ziet ze voorbijvaren met aan boord Admiraal Doorman. "Bolle", zegt mijn buddy, "Denk je dat zij gaan winnen". "Ik denk het niet, niet veel zullen het overleven en dat moeten ze weten. Deze mannen, deze zeelieden zijn echte helden".

Schets van kamp Changi door Henk Brouwer

*Deel 3 van het verslag van de lezing ter
nagedachtenis aan de Slag in de Javazee in
1942*

Het Oorlogsherinneringskruis voor de Slag in de Javazee
1941 -1942 en Krijgsverrichting 1940 – 1945.

Tijdens haar wekelijkse hardlooptocht in de buurt zag zij plotseling een koolmeesje midden op de straat liggen, in de bloei van zijn leventje gestorven. Wat kon zij nog doen, met een takje schoof zij hem voorzichtig langs de kant van het

"De heeren hebben my niet te verzoeken, maar te gebieden, en al wierdt my bevoolen 's lands vlagh op een enkel schip te voeren, ik zou daarmee 't zee gaan, en daar de heeren staaten hunne vlagh betrouwen, zal ik myn leven waagen".

Aldus start Katja van As met een qoute van Michiel de Ruyter die maar al te goed wist waarover hij het had. Je dierbaren achterlaten in het volle besef een onnoemelijk zware strijd te gaan voeren met een ongewis einde.

Haar oom Jan voelde de oorlogsdreiging tot in zijn tenen, hij had zijn jongere broer Adrie toevertrouwd te vrezen niet oud te zullen worden. En toen voer hij die 27ste februari 1942 aan boord van Hr. Ms. De Ruyter de haven van Soerabaja uit om nooit weer te keren.

Vervolgens toont Katja van As ons een film zonder geluid waarop wij Hr. Ms. De Ruyter voor de laatste keer de haven van Soerabaja zien verlaten en vraagt de aanwezigen om daarbij terugdenken aan hen die ons ontvallen zijn bij de Slaag in de Javazee.

De familie van As was uiteengerukt en gevangengenomen in verschillende Jappenkampen op Java en kon alleen maar gissen naar het lot van Jan die als vermist was opgegeven, zoals zovelen.

Pas na de bevrijding van Nederlands-Indië kwam er een einde aan de tergende onzekerheid en ontvingen haar bedroefde grootouders een postuum eerbetoon van hun bij de Slag in de Javazee gesneuvelde oudste zoon.

gras aan de voet van een boompje zodat hij niet overreden zou worden.

In 1942 was haar toen 25-jarige oom Jan in de strijd om de Javazee, ook in de bloei van zijn leven gestorven. Als echter de zee je graf is dan kunnen je nabestaanden niet bij je komen om aan ie te denken, bloemen neer te leggen.

En als dan ter voorbereiding van de 75-jarige herdenking van de Slag in de Javazee duikers in het najaar van 2016 afdalen naar de wrakken van de Java, de Kortenaar en de Ruyter om een plaquette te plaatsen, als dan slechts de afgedruken in de zeebodem hen aanstaren, dan rijten oude maar langzaam geheelde wonden onherroepelijk weer open.

Zelfs Katja van As die haar oom nooit gekend had, zij werd bijna op de dag af 50 jaar na hem geboren, voelde op dat moment een scherpe pijn van gemis door haar heen gaan.

Toen zij van de week dat vogeltje zag, dat nooit meer zou vliegen, wist zij wat zij nog wel voor hem kon doen en deed dat ook.

Hoewel de grafschending de pijn van toen deed herleven realiseerde zij zich dat na de Tweede Wereldoorlog een eerbetoon tot stand gekomen is in de vorm van het Nederlandse Marine ereveld Kembang Kuning te Soerabaya.

De zee had onze militairen voor ons onbereikbaar mee de diepte ingenomen. Maar op dat ereveld kunnen nabestaanden op de 15 bronzen platen tussen de 915 namen van de bij de Slag in de Javazee gesneuvelden hun

geliefde terugvinden en daar herdenken. Dat biedt toch troost.

Helaas ligt Indonesië niet naast de deur.

Gelukkig is in het Marinemuseum hier in Den Helder in de speciaal daarvoor ingerichte gedenkhoek ook de gelegenheid om de laatste eer te kunnen bewijzen aan hen die net als in die tijd op de De Ruyter, met een zekere dood voor ogen, toch gegaan zijn.

Lest we forget, Opdat wij niet vergeten!

Deel 4 van het verslag van de lezing ter nagedachtenis aan de Slag in de Javazee Slag in 1942

De Slag in de Javazee op 27 februari 1942 is tot op heden voor Nederland de grootste en laatste zeeoorlog geweest waaraan kruisers en torpedobootjagers hebben deelgenomen. Ondanks de modernisering van de krijgsmacht met de oprichting van een luchtmacht onderdeel, zowel voor de landmacht als voor de marine, waren de politiek en de diverse staven van de krijgsmacht van oordeel dat Nederlands-Indië het best verdedigd kon worden met de inzet van grote slagschepen en onderzeeboten. Ondanks het verzoek van Karel Doorman die een van de initiators en chef van de Marine Luchtvaartdienst was, werd geen gehoor gegeven aan zijn oproep om luchtsteun te geven tijdens de Slag in de Javazee.

De vierde spreker van deze lezing is de kunstenaar Maarten Platje die in opdracht van het Karel Doormanfonds het schilderij van de Slag in de Javazee heeft gemaakt.

Maarten Platje begint zijn lezing met de mededeling dat het originele schilderij helaas nog in Den Haag staat, waar het op zaterdag 26 februari is onthuld tijdens de 80ste herdenking van de Slag in de Javazee. Hij heeft wel een artprint meegenomen die reeds is opgesteld om aan het publiek te worden getoond. Het origineel is drie keer zo groot, 1 meter bij een meter dertig, maar de artprint geeft wel een totaalbeeld van het schilderij.

Eerst wil de kunstenaar iets vertellen over zijn motivatie. Hij wordt gedreven als schilder door zijn eigen nieuwsgierigheid, Nieuwsgierigheid naar het verleden, want hij wil ervaren en zien hoe het vroeger geweest is en de enige manier voor hem om dat te bereiken is om dit op olieverf uit te werken op een realistische wijze. Daarom neemt hij de historische gebeurtenis op zich als uitgangspunt neemt en elementen toe te voegen of te verwerken in de compositie, die hebben geleid tot die gebeurtenissen, zodat de eigen artistieke inbreng pas toegepast wordt binnen de strakke kaders van de historische correctheid.

Platje neemt de toehoorders mee naar het jaar 2007, het De Ruyter jaar, waarin hij de bekende "Drie zuilen" van Willem van der Velde te bekijken en wat hem toen opviel was de mate van detaillering en het vakmanschap waarmee hij dit gemaakt heeft. Platje heeft dit item gepakt als leidraad om dit op full colour op groot formaat uit te werken, op een nautisch verantwoorde manier. Dus die zeventiende-eeuwse romantiek met de wapperende vlaggen, tijdens een windstilte, de schepen die op een aanvaringskoers liggen, wanneer hij die helemaal uit elkaar zou trekken om dat vervolgens op een heel realistische manier uit te werken. Dat resulteerde uiteindelijk in een schilderij van twee meter bij een meter en hij heeft de oude schetsen die Willem van der Velde gebruikt heeft, gebruikt om het totale beeld van de vloot die daarachter samen te stellen, want hij is er zelf bij geweest en tussen die schepen gevaren en al die informatie die Platje had verzameld gebruikt om te komen tot dit zoveel mogelijk historisch correcte werk. Hij heeft toen bij wijze van experiment besloten om een werkwijze aan te nemen, bestaande uit drie fases, een documentatiefase, een soort strafrechtelijk onderzoek om zoveel mogelijk onwaarschijnlijkheden uit te sluiten, om te komen tot die historische correctheid. De tweede fase is de schetsfase, de ontwerpfase waarin hij de elementen toepast en een plaats geeft in de vlakverdeling, op een manier waarop zoveel mogelijk zeggingskracht uit het schilderij komt, zonder de elementen te stapelen, zoals op een schoolplaat van Isings die zoveel

mogelijk elementen toepaste vanuit een educatief uitgangspunt.

De derde fase is de uitlegfase het daadwerkelijke schilderen, voor Platje de meest ontspannen fase, eigenlijk zijn alle keuzes dan wel gemaakt en kan hij heerlijke onderuitgezakt op zijn gemak schilderen.

Johan Herman Isings

Toen Platje de opdracht kreeg om de Slag in de Javazee te maken was zijn eerste vraag wat voor schilderij hij zou maken. Hij is zelf een voormalig marineman en heeft daar veel gevoel bij en voelde dat het vooral een marine verhaal moest worden, het gaat niet om politiek in dit schilderij, het gaat niet om koloniale verhoudingen maar een eerbetoon aan de mensen ter plaatse door te laten zien met welke omstandigheden zij geconfronteerd werden, zonder te overdrijven maar wel de beleving hebben, het gevoel krijgen dat je erbij was.

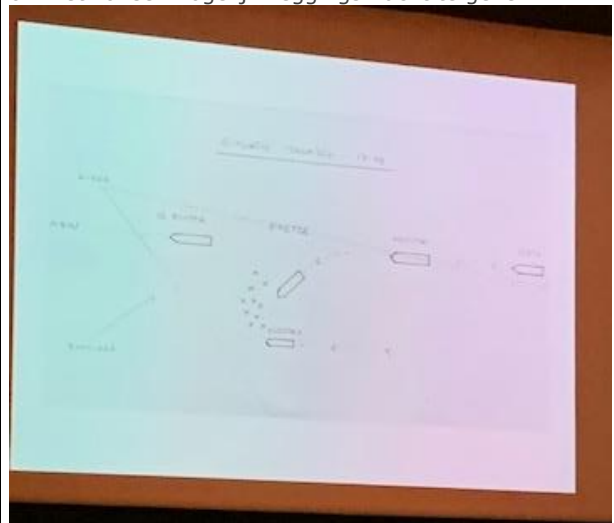
Hij heeft drie kenmerkende elementen in het schilderij proberen te plaatsen.

Een is de plichtsbetrachting van de marinemensen aan boord, je ziet dat er gevochten en teruggevochten wordt tegen een vijandelijke overmacht.

Twee is die vijandelijke overmacht, de brandende Exeter, het inslaan van de vijandelijke salvo's en drie zijn eigenlijk de onmogelijkheden van Doorman en de problemen waar het eskader mee te maken had, omdat je hier zie dat het verband verloren gaat.

Doorman vaart door, niet wetende wat er achter hem gebeurt, de kruisers daarachter draaien mee met de getroffen Exeter kennelijk in de veronderstelling dat het om een bevolen koerswijzing gaat.

Deze drie elementen wil de kunstenaar pakken in dit werk om het zoveel mogelijk zeggingskracht te geven.

Het moment waarop deze drie elementen terugkomen lijkt aangebroken te zijn om 17.09 uur, de Exeter wordt

getroffen en komt dan bakboord uit, De Ruyter vaart door en blijft in gevecht en enkele minuten later probeert Doorman met zijn all ships follow me de orde in het verband te herstellen.

Het was een mooi startpunt, toen brak de documentatiefase aan. Platje maakte gebruik van bronnen waar hij de hand op kon leggen, scheepsmodellen, Google Earth, webcams en boeken. De meest belangrijke expertise van een groep kennissen die voor hem een klankbordgroep is geworden, die bestond uit een ex-koopvaardijkapitein met een fabelachtige kennis over nautische aangelegenheden en meteo, maritieme historici, auteurs en collega-schilders en opdrachtgever. Zij zorgden voor updates, foto's en werden deze mensen bij het proces betrokken en ontving Platje van hen nuttige informatie. Zonder die hulp had hij het nooit zo historisch correct kunnen uitwerken en ziet de kunstenaar het schilderij net zo goed als dat van hen als van hem. Vervolgens moesten er een aantal zaken bepaald gaan worden tijdens de ontwerpfase, met name de meteorologische omstandigheden.

Op 27 februari 1942 staat in de Javazee op twee graden na om twaalf uur de zon loodrecht boven de kijker. De zonsondergang is om 18.11 uur. De zon heeft dus zes uur en elf minuten nodig om een boog van 88 graden rond de horizon te maken. De hoogte van de zon was dus ongeveer 15 graden, met een Noord- tot Westelijke koers van de schepen staat de zon dus twee streken voorlijker dan dwars, dus de lichtval was op dat moment bepaald. De hoogte van de zon en de hoek van De Ruyter ligt op de compositie vast. Hoe het op dat moment met de bewolking was gesteld is niet te achterhalen omdat de journaals mee de diepte in zijn gegaan. Daarmee viel een heel belangrijke bron weg maar er waren wel een aantal waarnemingen genoteerd met betrekking tot het weer.

Als er om negen uur 's morgens een luchtaanval op de Jupiter wordt uitgevoerd blijkt de lucht egaal bewolkt te zijn. Om tien uur zit de bewolking op 4000 meter. Om 16.00 uur komt de Japanse vloot in zicht op 25 mijl, het zicht was dus goed. Om 21.25 uur was de maan opgekomen in een bijna wolkeloze lucht.

In een rapport dat drie weken na de zeeslag Captain O.L. Gordon RN is opgemaakt en in krijgsgevangenschap is bewaard gebleven in een scheerchrèmetube wordt gemeld in het journaal van Windforce 122, Seastate Number One, one tenth cloud, visibility extreme, vindt Platje de ontbrekende schakel om aan de slag te gaan.

De tweede fase, de ontwerpfase, brak aan en met behulp van een scheepsmodel om te kijken hoe de schaduwen vallen op het silhouet van de Ruyter maar het is ook de fase waarin potentieel de meeste fouten kunnen vallen. De historische juistheid moet prevaleren boven de artistieke invulling. Het was de bedoeling om van elk schip afzonderlijk een werktekening te maken. Daarbij moest Platje goed in de gaten houden uit welke periode de hiervoor gebruikte foto's zijn gemaakt. Het gaat hierbij vooral om de diverse aanpassingen die de schepen hebben ondergaan, de wijze waarop de camouflage is toegepast, de wapensystemen zijn geïnstalleerd en de wijze waarop de schilder de boeggolf zo waarheidsgetrouw aanbrengt.

Een salvo twintigmillimeter geschut, Japans vijandelijk vuur, afgevuurd op zeventien kilometer afstand neerkomt in een rechthoek van ongeveer vijftig bij honderd breed maal tweehonderd meter diep.

We weten dat de Exeter en mogelijk ook De Ruyter onder vuur lagen van de Haguro, mijn interpretatie is dat het salvo van tien schoten neerkwam achter De Ruyter en voor de Exeter. Dit is niet in strijd met de historische bronnen voor zover Platje dat heeft kunnen controleren. De getroffen weg naar de Exeter wordt belaagd door dit salvo, door binnen de genoemde rechtigheid tussen de Exeter en De Ruyter, mede door een onverwachte draai en het vaartverlies van de Exeter.

Met betrekking tot de hoogte van de waterzuilen van het twintigmillimeter kanon, dat heeft Platje gebaseerd op een schilderij van de Duitse zeeschilder uit de Eerste

Wereldoorlog Claus Bergen, een fenomenaal schilder. Deze man moet na de Eerste Wereldoorlog een heel kritisch publiek gehad hebben, stelt Platje zich voor, met weinig begrip voor fouten, dus gaat hij ervan uit dat dat een goede bron is om te volgen.

De elevatie van de talins van De Ruyter op de boeg met de vijand op zeventien kilometer afstand wordt de vuurlijn ongeveer 25 graden. Op het achterschip ziet u het achterste richttoestel tussen de veertig millimeter luchtdoelmitrailleurs en we weten dat het richttoestel de masten van de Japanse transportvloot, het doel van Doorman, heeft waargenomen. Het is goed mogelijk dat deze richttoestellen werden gebruikt voor aanvullende metingen op de aanvallende Japanse kruisers.

Het camouflageschema van De Ruyter was ook een punt van aandacht. Onderzoek op het internet laat zien dat hiervoor de meest exotische kleuren worden gebruikt. We weten wel dat de Nederlandse marineschepen in Indië een afwijkende kleur hadden als in Nederland. Wij weten ook dat voor de

Tweede Wereldoorlog met experimentele camouflage schema's gewerkt werd.

Niet lang voor de Slag in de Javazee werden de kruisers de Java, Sumatra en De Ruyter in het kleurenschema beschilderd bestaande uit het standaard Indisch grijsgroen en donkere verf die naar verluidt gemaakt werd door de standaard verf te mengen met zware stookolie.

Een eenvoudige versie hiervan werd gebruikt voor de torpedobootjagers.

Met het tonen van zijn laatste werkschets, de laatste fase voordat hij zou doorgaan met het opzetten van het uiteindelijke schilderij, rond Maarten Platje zijn voordracht af.

Eerbetoon op het dek waar de held stond.

Tekst en Copyright Martin Visser – Mediahuis.nl

Foto's George Stoekenbroek

Hendrik de Jong

Hendrik de Jong is 35 jaar, als hij in de Straat van Madoera een zeemansgraf vindt. Exact tachtig jaar na zijn overlijden wordt hij geëerd met een ceremonie op museumschip Abraham Crijnssen.

Twee van zijn bemanningsleden besluiten na een paar honderd meter zwemmen terug te gaan naar het vlot waarop ze dreven. Hendrik de Jong zwaait nog een keer, ten teken dat hij het begrijpt. Dan zwemt hij door, vastbesloten om hulp te zoeken. „De andere twee mannen zijn later aangespoeld, van vader is niks meer vernomen”, zegt dochter Melanie Bes-De Jong uit Dirksborn vrijdagmorgen tijdens de herdenking in Den Helder.

Ze is blij dat haar vader tachtig jaar na dato zo uitgebreid wordt geëerd. Met een ceremoniële vlaggenparade op de Abraham Crijnssen, het schip dat dankzij hem uit handen van de vijand is gebleven.

Voetstappen

„Heel bijzonder om dit op deze plek te doen”, zegt Eric Toebast, commandant van de mijnendienst. „De voetstappen van commandant De Jong zijn op dit dek aanwezig.”

Je mag Hendrik de Jong gerust een oorlogsheld noemen, stelt Toebast. Al zal zijn naam niet bij velen bekend zijn. Dat schout-bij-nacht Karel Doorman is gesneuveld tijdens de Slag in de Javazee is nog wel redelijk bekend, de heldenrol die Hendrik de Jong speelt is veel minder belicht. Luitenant ter Zee 2KMR Hendrik de Jong brengt het ultieme offer voor onze vrijheid. Hij vindt in de wateren rond Nederlands Indië een zeemansgraf. Zijn jongste dochter Melanie is dan nog maar negen maanden oud, ze heeft haar vader nooit gekend.

Hendrik de Jong is commandant op de Hr. Ms. Eland Dubois. Met zusterschepen Abraham Crijnssen, Jan van Amstel en een zusterschip van de Abraham Crijnssen en Pieter de Bitter is het schip gestationeerd in Soerabaja, Nederlands-Indië. Als Japan zich in de oorlog mengt, krijgt De Jong

orders om met zijn schip naar Australië te ontkomen. Met daarbij het bevel dat de Eland Dubois beslist niet in handen van de vijand mag vallen.

Melanie Bes en haar man Siem

Afscheid

Melanie Bes citeert tijdens de herdenking een brief die haar oudere broer Jan er later over heeft geschreven. „Vader nam thuis afscheid van alles wat hem lief was”, schreef Jan erover. Hij wist toen al dat hij zijn vader waarschijnlijk nooit meer terug zou zien.”

Het schip van De Jong krijgt technisch malheur. Hij pompt de brandstof over in de Abraham Crijnssen. Dit schip wordt met netten vermomd als drijvend eiland en bereikt uiteindelijk veilig Australië. Het is al jaren in gebruik als museumschip bij het Marinemuseum. De Jong brengt, zoals voorgeschreven, zijn eigen Eland Dubois tot zinken en gaat met de bemanning die nog over is (er zijn deserteurs geweest) aan boord van de Jan van Amstel. Het doel is om ook naar Australië te varen. Melanie Bes: „Maar ze werden gespot door een vijandelijk vliegtuig. Zodra ze op zee waren kwam er een torpedootjager aan en zijn ze onder vuur genomen.”

De Van Amstel zinkt en De Jong en enkele anderen weten zich drijvende te houden op een vlotje van wrakhout. „Na drie dagen zonder eten en drinken besloot mijn vader te gaan zwemmen om hulp te zoeken.” Er wordt nooit meer iets van Hendrik de Jong vernomen.

Melanie Bes komt na de oorlog als jong meisje terug naar Nederland met haar moeder en haar broers en zussen. Pas vele jaren later komt ze meer aan de weet over haar vader. Met hulp van haar man Siem en vele anderen pluist ze stukje bij beetje zijn verleden uit. Ze kan zich een steeds beter beeld vormen van wat voor man hij is geweest, vertelt ze al eerder in deze krant. (red: Noord Hollands Dagblad) „Mijn vader is geen vader meer, maar een pa voor me geworden”, zegt ze dan. Vrijdag verwoordt ze het zo: „Het was een man die naast zijn bemanning stond, die zijn mensen steunde. Je kon op hem rekenen.”

Bronzen Kruis

Als ze in 2007 op een herdenkingsplaquette in Soerabaja achter de naam van haar vader ziet staan dat hij het Bronzen Kruis, een hoge onderscheiding voor 'moedig gedrag tegenover de vijand', heeft gekregen proberen Melanie en haar man Siem uit te zoeken hoe dat dan zit. Want de familie weet van niks.

Pas jaren later komt er opheldering: de tekst op de plaquette klopt niet, Hendrik de Jong heeft geen Bronzen Kruis gekregen. Er is een fout in de administratie gemaakt. „Ik vond het heel moeilijk om dat een plaatsje te geven”, zegt Melanie Bes vrijdagmorgen tijdens de herdenking. „Maar nu is de zoektocht van Siem en mij ten einde. Ik wilde onze vader de eer geven die hem toekomt, dat is op deze manier helemaal gelukt.”

Driekleur

Als na de ceremonie aan boord van de Abraham Crijnssen het Wilhelmus is gespeeld en de Nederlandse driekleur is neergehaald gaat de vlag, keurig gevouwen, in een mooi houten kistje. Melanie en Siem Bes krijgen het mee naar huis. Maar niet nadat de rest van de familie even de hand op het kistje heeft gelegd. „Want dit is voor de hele familie.”

Melanie Bes deelt de vlag met haar oudere zus en de rest van de familie.

Maritiem Marinemuseum 'trots en blij' met de komst van vier artefacten van Slag in Javazee

Het Marinemuseum hoopt ergens dit jaar de vier artefacten van gezonken schepen bij de Slag in de Javazee te kunnen tentoonstellen.

Museumdirecteur Kees Boelema Robertus is 'trots en blij' met de aanstaande komst van de vier opgedoken voorwerpen naar Den Helder.

Het gaat om een granaathuls en een afsluiter van Hr.Ms. Kortenaer en een granaathuls en een wijnfles van Hr.Ms. Java.

„Dit is vooral voor de nabestaanden en iedereen die er iets mee heeft van grote waarde. Iets dat hun familieleden en makkers in handen hebben gehad. We verwachten niet meteen duizenden bezoekers extra, maar zeker tientallen. De artefacten zijn heel bijzonder.”

Rot

Wanneer de vier voorwerpen definitief aan de Hoofdgracht kunnen worden tentoongesteld, is niet duidelijk. De

artefacten zijn recent per diplomatieke post vanuit Jakarta in Nederland gearriveerd.

Zaterdag 26 februari waren ze eenmalig te zien in Den Haag tijdens de herdenking van de Slag in de Javazee. Daarna verkassen ze naar Den Helder.

„De artefacten hebben natuurlijk 75 jaar op de bodem gelegen. Het is eerst zaak de rot te stoppen, want anders verkrumelt de hele boel. De artefacten zullen naar verwachting moeten worden geconserveerd. Ons land telt daarvoor slechts enkele specialisten.”

„Daarna kun je de voorwerpen niet zomaar in een kast zetten”, vervolgt de directeur. „Er moet ook tekst en uitleg bij. We moeten het verhaal vertellen over de slag. Alles bij elkaar gaan er mogelijk wel enkele maanden overheen voordat ze definitief worden tentoongesteld.”

Scheepsbel

Het Marinemuseum bezit op dit moment een scheepsbel van de Hr.Ms. De Ruyter die bij de Slag in de Javazee in 1942 tot zinken werd gebracht. „Met de artefacten en het

schilderij dat wij zaterdag definitief in bruikleen krijgen, hebben wij een mooi ensemble."

Oud-marineofficier Boelema Robertus neemt zaterdag tijdens de herdenking in de Kloosterkerk in Den Haag het schilderij 'De Slag in de Javazee' in ontvangst. Hij krijgt dat uit handen van Ben Bekkering, voorzitter van het Karel Doorman Fonds en vice-admiraal b.d. „We hebben het schilderij al in het museum voor de proefopstelling. Dat gaat eerst naar Den Haag, waar wij het zaterdag tijdens de herdenking krijgen."

Den Helder

Het steekt marineofficier en VVD-raadslid Rogier Bruin al langer dat er in Den Helder geen herdenking is van de Slag in de Javazee.

Deze zondag is het tachtig jaar geleden dat de slag plaatsvond. Zoals elk jaar vindt er een herdenking plaats in de Kloosterkerk in Den Haag.

„Hier in Den Helder doen we daar niks aan. Dat is toch best opmerkelijk, als de thuisbasis van de Koninklijke Marine", vindt Bruin.

„Vooral als je bedenkt dat we in onze gemeente een gedenkteken hebben waarmee wordt verwezen naar deze historische gebeurtenis in de Tweede Wereldoorlog.

In de tuin van het KIM staat een borstbeeld van schout-bij-nacht Karel Doorman, die als eskadercommandant samen met nog negenhonderd andere opvarenden sneuvelde in deze zeeslag.

Vijf jaar geleden vond daar nog wel een herdenking plaats. Dit borstbeeld is in 1954 aangeboden door 'de burgers van Den Helder', aldus de tekst op de sokkel. Vele gesneuvelden waren natuurlijk ook afkomstig uit de marinestad. Het staat dus symbool voor de onlosmakelijke band tussen Den Helder en de KM én dus ook met Karel Doorman. Als inwoner van Den Helder en marineofficier vind ik dat we deze

tachtigjarige herdenking daarom niet zomaar voorbij kunnen laten gaan", aldus Bruin die reden wil hij aanstaande maandag om 12.00 uur een korte plechtigheid houden in de tuin van het KIM bij het borstbeeld van Karel Doorman.

„Een herdenking voor en door de inwoners van Den Helder. Iedereen die geïnteresseerd is in het levend houden van de herinnering aan de zeeslag en de slachtoffers daarvan is welkom. 28 februari is de sterfdag of vermissing dag van Karel Doorman en de honderden andere omgekomen opvarenden."

Redactie:

Deze bijeenkomst heeft inmiddels plaatsgevonden.

Via www.marinemuseum.nl/nl/stories zijn er veel meer interessante zaken te lezen dan u zou denken.

De redactie heeft enkele verhalen en video's er voor u uitgelicht.

Onder het kopje **"Tradities en gewoonte"** Is te lezen over de beroemde Indische rijsttafel

Bij de KM wordt al tientallen jaren op woensdag de welbekende, ook wel de "blauwe hap" genoemd, geserveerd.

Over dit onderwerp las u ook al iets in Postboei 2021/4.

Bekijk ook de video van Jan Doze en maak zelf eens een lekker nasi goreng aan de hand van zijn recept.

<https://www.marinemuseum.nl/nl/stories/tradities-en-gewoonte/>

De geboortedag van Michiel de Ruyter

Hier leest u het verhaal van het leven van onze grootste admiraal.

De start van zijn carrière als 11-jarige bootsjongen tot aan zijn dood in 1676

Bekijk ook de video

<https://www.marinemuseum.nl/nl/stories/geboortedag-michiel-de-ruyter/>

Als eiland ontsnapt –

de Abraham Crijnssen. Het verhaal van commandant Anthonie van Miert en zijn bemanning: de ontsnapping naar Australië

Bekijk ook de video met ooggetuige verslag van Bouwmeester

<https://www.marinemuseum.nl/nl/stories/ontsnapping/>

Onderzeeboot O1 –

Het verhaal van de eerste onderzeeboot van de KM. Het origineel van de toren (het sail genaamd) van de boot is opgeslagen in de sloepenloods.

<https://www.marinemuseum.nl/nl/stories/hr-ms-onderzeeboot-o-1/>

Luitenant ter zee de tweede klasse Jan van Speijk

Van Speijk liet zich met zijn schip de lucht in vliegen op de Schelde voor Antwerpen. Lees ook over de merchandise die dit opleverde.

<https://www.marinemuseum.nl/nl/stories/van-speijk/>

Slag in de Javazee –

Meer informatie over de slachtoffers

<https://www.marinemuseum.nl/nl/stories/javazee/>

Verborgen goud – Ceremoniële scheepssier

<https://www.marinemuseum.nl/nl/stories/scheepssier/>

De slag bij Solebay 7 juni 1672

(en wat daaraan vooraf ging)

In juni 2022 zal het 350 jaar geleden zijn dat de eerste zeeslag van de Derde Engels – Nederlandse Oorlog onder bevel van Admiraal Michiel Adriaensz. de Ruyter werd gestreden. De Republiek der Nederlanden dreigde onder de voet te worden gelopen door het Franse leger van Lodewijk de XIV en moest onder ogen zien dat de defensie op alle fronten een debacle was en de strategie op een volkomen mislukking uitdraaide; behalve bij de zeemacht.

In de zeventiende eeuw maakt de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden een periode van bloei door, de handel, de wetenschap en kunsten floreren wereldwijd. Dit is ook de tijd dat men overgaat tot de oprichting van een groot handelsbedrijf en eerste naamloze vennootschap met vrij verhandelbare aandelen, de Vereenigde Oost-Indische Compagnie. Een van de medeoprichters is Peter Platevoet ofwel Petrus Plancius die als welgesteld cartograaf de reizen naar Oost-Indië met zijn kennis over zeevaart en zeekaarten ondersteunde.

De Nederlandse vloot ontplooidde zich wereldwijd en was een krachtig instrument bij de verdediging van het nationaal belang. Dit tot groot ongenoegen van omliggende landen die deze ontwikkelingen met lede ogen aanzagen en besloten om de expansiedrift van de Republiek tegen te werken. De Akte van Navigatie (1651) die door de Engelsen was afgekondigd en de Nederlandse zeehandel frustreerde, verhoogde de spanningen tussen Engeland en de Republiek. In 1667 overrompelde Lodewijk XIV de Zuidelijke Nederlanden (het huidige België). Raadspensionaris Johan de Witt sloot hierop een verbond met Engeland en Zweden: de Triple Alliantie, en moest de Zonnekoning in 1668 naar aanleiding van de Vrede van Aken het onderspit delven. Zijn wraak was echter zoet en hij sloot een verbond met de bisdommen van Keulen en Münster.

Zo kon het gebeuren dat de frustratie bij twee mogendheden, die qua krijgsmacht sterker waren maar minder rijk, zo hoog zat vanwege de welvaart in de Republiek der Nederlanden, dat zij beiden in het geheim het Verdrag van Dover (1670) afsloten en de Republiek der Nederlanden ter zee en ter land zware verliezen zouden toebrengen.

Het grondleger van de Republiek was min of meer uit elkaar gevallen vanwege de uitblijvende betalingen van de soldij dat door de gewesten zelf moest worden opgehoest en via de kapiteins aan de soldaten werd uitbetaald. Ruim 120.000 Franse militairen passeerden op 12 juni 1672 bij Lobith (Slag bij Tolhuis) de Rijn en de grens en overliepen de 40.000 militairen die nog probeerden tegenstand te bieden. De spanningen die al gedurende de Tachtigjarige oorlog heersten tussen de Staatsgezinden en de Prinsgezinden kwamen in 1650 tot een hoogtepunt toen Willem II een poging deed om Amsterdam te veroveren om zo zijn macht te versterken. Met deze staatsgreep poogde hij de macht van de regenten te breken. De burgemeester van Amsterdam werd echter vroegtijdig op de hoogte gesteld van het voornemen van Willem II om een verrassingsaanval te doen en burgemeester Cornelis Bicker gaf de opdracht om alle poorten te sluiten, bruggen op te halen, de schutterij te mobiliseren en de wallen te voorzien van kanonnen. De staatsgreep mislukte dus maar Willem II kreeg echter wel zijn zin dat burgemeester Bicker en zijn broer Andries hun plaats in de vroedschap moesten opgeven ten faveure van Cornelis de Graeff, een staatsgezinde. Nog geen jaar heeft hij als burgemeester Amsterdam mogen besturen want binnen de kortste tijd werden de gebroeders Bicker weer in hun ambten hersteld.

Stadhouder Willem II stierf op 6 november 1650, 24 jaar oud, aan de pokken, acht dagen voordat zijn zoon Willem III werd geboren. Zijn overlijden was het begin van het Eerste Stadhouderloze Tijdperk conform de geheime akte van Seclusie, vermeld in de Akte van Navigatie (1651).

Waren de Republiek der Nederlanden en de Engelsen tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568 – 1648) bondgenoten die zich keerden tegen een wereldmacht, het Spaanse Rijk, onder leiding van koning Philips II, in de Habsburgse of Spaanse Nederlanden, na de Vrede van Münster in 1648 lagen de Spaanse koloniale bezittingen echter voor het oprapen en veroorzaakte tweespalt tussen de twee bondgenoten van weleer. De Akte van Navigatie die in 1651 door het Engelse Parlement werd goedgekeurd zette dan ook kwaad bloed bij de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, wat leidde tot de Eerste Engels – Nederlandse Zeeoorlog van 29 mei 1652 – 8 mei 1654.

De Akte van Navigatie beperkte de scheepvaart van niet-Engelse schepen tussen de Engelse koloniën en Engeland, waardoor goederen vanuit Noord – Amerika alleen maar door Engelse schepen vervoerd mocht worden.

Na beëindiging van de eerste zeeoorlog bleef de sfeer broeierig en kon door het minste of geringste weer tot een uitbarsting komen. De bemoeienis van de Engelse koning Karel II met het Nederlandse Stadhouderschap tijdens het Eerste Stadhouderloze Tijdperk, door het masseren van de orangistische gevoelens van de Nederlanders waardoor hij

wellicht Willem III de positie van Stadhouder zou kunnen teruggeven, werd door de Engelse handelselite ervaren als mogelijke verzwakking van Nederland als handelsnatie en hoopte daarmee de alleenheerschappij over de wereldhandel te kunnen overnemen. De meest voor de hand liggende manier was dan ook het blokkeren van de handelsroutes die intensief door de Republiek der Nederlanden werden gebruikt.

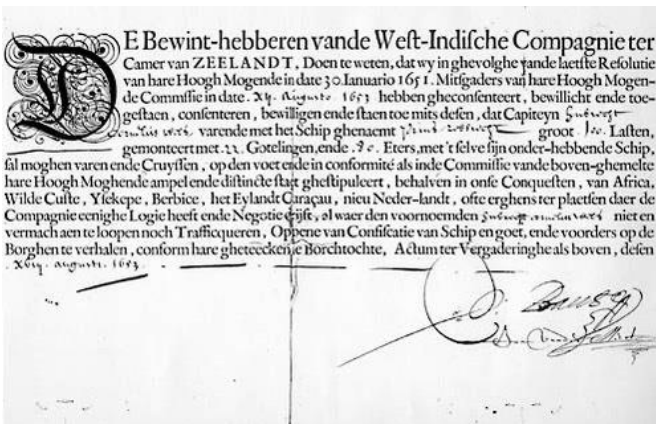
De Tweede Engels – Nederlandse Zeeoorlog kon dan ook niet lang uitblijven. Deze zeeoorlog die begon in 1665 was feitelijk het gevolg van de wederzijdse bescherming van de eigen handelsroutes en koopvaardijvloeden met het, en passant, buit maken of tot zinken brengen van vijandelijke schepen of oorlogsvloten. In 1664 veroverden de Engelsen verschillende handelsposten van de West-Indische Compagnie, bijna alle forten op de Afrikaanse Goudkust, Curaçao en Nieuw Amsterdam dat door de Engelsen tot New York werd omgedoopt. Bovendien wist de bisschop van Münster in 1665 met financiële steun van de Engelsen en tegenover een zwak en verwaarloosd leger van de Nederlandse Staat de provincies Gelderland, Overijssel en Drenthe binnen te vallen. Daarentegen had de Republiek haar vloot behoorlijk uitgebreid met 60 nieuwe oorlogsschepen die zodanig waren geconstrueerd dat zij minder diepgang hadden en daardoor beter manoeuvreerbaar waren in ondiepe kustwateren.

De Engelsen werden na het overlijden van Oliver Cromwell in 1658 onder bestuur van zijn zoon Richard geconfronteerd met een zeer zwakke leider die het slechts acht maanden volhield.

Zij plaats werd overgenomen door Karel II die in 1660 werd teruggeroepen uit zijn verbanning in Europa.

Karel II was sterk gebonden aan het Parlement en had weinig tot geen macht. In de nieuwe monarchie ging de aandacht vooral uit naar herstel van het culturele leven en in het Rompparlement werden alle legerofficieren ontslagen en werden een aantal kunstenaars geïnstalleerd. Niettemin was de Engelse marine met het aantreden van Jacobus Stuart, Hertog van York en broer van Karel II, aanzienlijk versterkt en verbeterd. Het vlootbeheer werd door hervorming van het Admiraliteitsbestuur een degelijk en betrouwbaar bolwerk.

Kaperbrief WIC Kamer van Zeelandt

Het was de Ruyter eind 1664 al gelukt om de factorijen op de West-Afrikaanse kust te heroveren en na terugkeer uit

Amerika in 1665 met een gedeeltelijk herstelde vloot wist hij, ondanks het overwicht dat de Engelsen op zee hadden, verschillende retourvloeden, waaronder die van Pieter de Bitter uit Indië, veilig thuis te brengen. Daarbij schaarde Lodewijk XIV zich aan de kant van de Republiek. In de periode van 1664 tot 1667 werden ruim zeventig schepen gebouwd en startte de Republiek op grote schaal met de uitgave van kaperbrieven om de Engelse handel met het Europese continent te reduceren.

Gedurende de oorlogen tussen Engeland en de Republiek der Nederlanden gaf Karel II werd Engeland getroffen door de pest (1665) en een grote brand in Londen (1666). Financieel stond Engeland er slecht voor, er was geen betrouwbaar systeem van belastingheffing en de machtspositie van Karel II was door het Parlement gereduceerd. Hierdoor aarzelde hij dan ook om financiële steun aan het parlement te vragen. De oorlog tegen de Republiek zou alleen gefinancierd kunnen worden door de Nederlandse handelsvloeden regelmatig buit te maken. Uiteindelijk moest hij ervoor kiezen om zijn eigen oorlogskas te plunderen om zijn uitbundige levensstijl te kunnen bekostigen.

De eerste belangrijke zeeslag vond plaats bij Lowestoft op 13 juni 1665 en werd door de Engelsen gewonnen.

Hendrik van Minderhout

De Nederlandse vloot verloor hierbij 17 schepen. Het imago van de Republiek had hier zeer onder te lijden en velen zagen in deze manier van landsbestuur als een ondeugdelijke staatsvorm.

Toch bleken de Engelsen niet in staat om met hun vloot de Nederlandse kust effectief te blokkeren.

Intussen was de Republiek gestaag bezig om de vloot uit te breiden met linieschepen en zoals dat tegenwoordig gaat maar zeker ook destijds gebeurde, was ook hier sprake van spionage uit het eigen kamp door ene Jan Boekel, aangespoord door het ontbreken van veiligheidszin bij de gedeputeerden die alom kon deden over hun vooruitstrevendheid ten aanzien van de bouw van nieuwe oorlogsschepen, om het moreel van de bevolking op te vijzelen. Ergo, Jan Boekel wist de Engelsen bijna in optima forma te informeren over de uitbreiding en versterking van de vloot. Deze informatie werd aangevuld door andere spionnen die wisten te vertellen dat de Franse vloot zich bij de Nederlandse vloot wilde aansluiten. De Engelsen wilden dan ook beide vloeden vroegtijdig en separaat aanvallen; hierdoor de Nederlanders te beletten om zich operationeel in te werken en de Fransen uit de Noordzee te houden.

De Nederlandse vloot stond, sinds zijn bevordering op 11 augustus 1665 door de Staten-Generaal tot luitenant-admiraal van Holland en West-Friesland, onder leiding van de opperbevelhebber van de vloot, Michiel Adriaensz. de Ruyter.

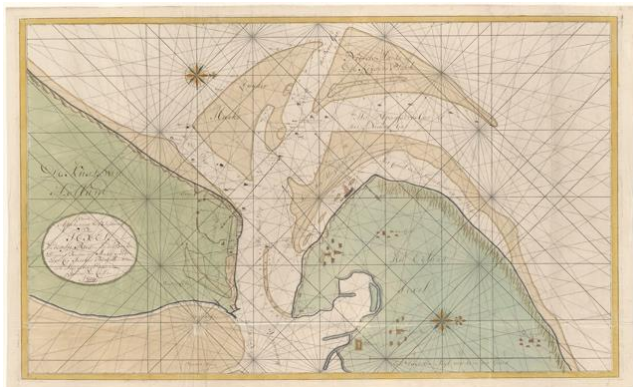
Deze benoeming was vooral op voordracht van Johan de Witt tot stand gekomen en de Ruyter kwam direct onder het gezag te staan van de gedeputeerden Johan de Witt (Holland), Johan Boreel (Zeeland) en Rutger Huygens (Gelderland).

Zij hadden al voorwerk verricht door de uitrusting van de gehavende oorlogsvloot op orde te brengen en de seindienst langs de kust te verbeteren.

Tevens was er door Tromp een "Generale Instructie" voor de schepelingen opgesteld.

De Ruyter scheepte zich in op het admiraalsschip de Delfland in gezelschap van Johan de Witt en de twee andere gedeputeerden die zich uiteindelijk nog verantwoordelijk voelden voor de uitvoering van de door hen opgezette expeditie die op 16 augustus 1665 via het Spanjaardsgat uitzeilde, omdat de Engelsen het Marsdiep blokkeerden, met dank aan Johan de Witt die zelf de dieptemetingen in het verzande Gat uitvoerde.

De gehele vloot werd met behulp van zestien verlichte vissersschepen die aan weerszijden van het Spanjaardsgat lagen door de juiste vaargeul geloodst om zee te kiezen.

Marsdiep en rede van Texel 1732, Johannes van Keulen
Het Spanjaardsgat is het vaarwater middenboven in de kaart

Op 3 november 1665 keerde de vloot weer terug in Den Helder na een vruchteloze expeditie en dito op en neer houden voor Solebay.

Door het opkomende slechte weer en stormen op zee was het vaarseizoen aan het einde van dit jaar afgelopen en ging de raadspensionaris terug naar Den Haag om daar orde op zaken te stellen en bracht de Ruyter rapport uit aan de Staten-Generaal, de Staten van Holland en de Admiraliteit van Amsterdam over de verrichtingen van de vloot. Tijdens de overwintering in Nederland werd de vlootuitrusting gezamenlijk door de Witt en de Ruyter ter hand genomen met onder andere de oprichting van een korps mariniers in december 1665, bestaande uit negentien compagnieën.

Waren er al sinds de tachtigjarige oorlog matrozen (navigatie) en soldaten (busschieters) aan boord van de schepen; bij terugkeer in het vaderland werden de soldaten aan hun lot overgelaten en dienden op eigen gelegenheid terug te keren naar hun compagnie. Hun krijgstucht liet dan ook veel te wensen over, wat de luitenant-admiraal Van Dorp op 10 december 1627 in afkeurende zin in een brief noteerde. In 1659 diende de Raad van State een voorstel in bij de Staten-Generaal: "eenige compagnieën van de militie te lande uitsluitend voor den dienst op 's Lands oorlogsschepen te bestemmen". De Admiraliteit van Amsterdam was hiertegen gekant. In 1664 deed de provincie Holland een bijna eensluidend voorstel wat erin resulteerde dat bij de compagnieën van de provincies 25 zeesoldaten zouden worden geworven. Tijdens de Tweede Engelse Zeeoorlog bleek dit verre van voldoende te zijn. Luitenant-Admiraal Johan Evertsen schreef na de rampzalige zeeslag bij Lowestoft (13 juni 1665) aan de Staten-Generaal dat: "de soldaten de Marine soo gansch slecht bevonden wierden dat het niet om seggen is, ende dat in al haer doen, kruppende bij vijf en twintiche en meer weg wanneer wij voor den vijand quamen". Om de krijgstucht beter te kunnen handhaven werden op de schepen een aantal vlagofficieren, kapiteins en luitenants geplaatst, onder bevel van de kolonels Van Meeteren en Dolman en de luitenant-kolonels Van Santen en De Gent, allen ressorterend onder het Staatsche Leger.

Geadviseerd door raadspensionaris Johan de Witt achtten de Staten van Holland deze oplossing onvoldoende. De Witt

was op zijn beurt beïnvloed door een schrijven de dato 23 juni 1664, van de handelsreiziger Herman Ghijsen, die naar Engeland was gereisd en aldaar goede indrukken had opgedaan van de samenstelling van de vlootbemanningen (spionage avant la lettre?). Ghijsen zou al een concept hebben opgesteld om met vierduizend man een maritiem regiment op te richten die: "bequaem om te lande voor soldaat ende ter zee voor matroos te connen dienen".

In samenspraak met Michiel Adriaensz. De Ruyter wist Johan de Witt de Staten van Holland zover te krijgen dat zij akkoord gingen met de oprichting van een "Regiment de Marine", met eigen officieren, verdeeld over 19 regimenten die het contingent "Soldaten de Marine" zou vervangen. Het besluit werd op 10 december 1665 afgekondigd.

Raadspensionaris de Witt was via de diplomatieke weg naarstig op zoek om de Nederlandse vloot te versterken met ondersteuning van Franse zijde. Alsof de duvel ermee speelde verklaarde Frankrijk in januari 1666 de oorlog aan Engeland wat de Witt behoorlijk in de kaart speelde omdat Lodewijk XIV het bevel gaf aan admiraal de Beaufort om zich met zijn eskader vanuit Toulon met de Nederlandse vloot te verenigen. Op 18 april 1666 werd bovendien de Vrede van Kleef gesloten en trok de bisschop van Münster zich terug uit de Republiek.

De Nederlandse vloot was tijdens de Vierdaagse Zeeslag van 11 – 14 juni 1666 te sterk voor de Engelse vloot bestaande uit 55 schepen. Twintig andere schepen waren onder bevel van prins Rupert in het Kanaal op zoek naar het Franse eskader. Desondanks gingen de Engelsen over in een verrassende aanval die veel chaos veroorzaakte maar uiteindelijk overging in een felle en hevige strijd die qua tijdsduur op zee nooit meer is overtroffen. Op de tweede dag leek de Ruyter met zijn eskader in een voordelige positie te liggen maar moest hij bakzeil halen omdat hij de schepen van Tromp moest ontzetten na een onjuiste interpretatie van de nogal complexe slagvoering (seinen). Na nog een aantal passeergevechten te hebben uitgevoerd trok de Engelse vloot zich terug in verband met ernstige beschadigingen.

Op de derde dag arriveerde het eskader van prins Rupert tot grote vreugde van admiraal de Monck. Echter kon niet worden voorkomen dat op deze dag HMS Royal Prince door Tromp werd buitgemaakt doordat dit schip vanwege een fout van de loods op een zandbank strandde en vice-admiraal Ayscue de vlag streek, waarna schout bij nacht Isaac Sweers het schip overnam.

Het schip werd uiteindelijk op bevel van de Ruyter in brand gestoken, zeer tegen de zin van Tromp. De Staten-Generaal hadden immers besloten dat buitgenomen schepen dienden te worden verbrand.

Op de pinkstermaandag 14 juni 1666 vond het laatste treffen plaats tussen de Engelse en Nederlandse eskaders, gevolgd door hevige gevechten die wederom leidden tot chaotische omstandigheden. Wegens zware beschadigingen moest Tromp zich uit de strijd terugtrekken.

De bevelvoering lag nu geheel bij De Ruyter en onder zijn leiding wisten de Nederlanders enkele Engelse schepen te veroveren, totdat de Engelsen gedesoriënteerd de strijd moesten opgeven en om zes uur het strijdtoneel verlieten. Zij konden de Royal James van prins Rupert, die zwaar beschadigd was, nog maar net op sleeptouw nemen en gedesillusioneerd de terugtocht naar de Engelse kust aanvaardden.

in de Tweedaagse Zeeslag bij North Foreland op 4 augustus 1666 wisten de Engelsen de Nederlandse vloot tot de rand van de afgrond te brengen.

De Nederlandse vloot zou samen met de Fransen, die uiteindelijk niet kwamen opdagen, een poging wagen om de Engelsen naar zee te lokken. Bij het uitblijven van een reactie zou de Ruyter het bevel geven om met behulp van het pas opgerichte Korps Mariniers (10 december 1665) een landing uit te voeren op de vijandelijke vloot in de dokken van Chatham en de schepen vernietigen. Voor deze actie waren 2700 mariniers ingescheept in tien fluitschepen. Ook hier was vermoedelijk van spionage sprake en waren de Engelsen op de hoogte van deze plannen. Aan de oostkust bij Harwich en Queensborough hadden zij een troepenmacht bijeengebracht moest De Ruyter zijn plannen herzien en stuurde de fluitschepen met aan boord de 2700 mariniers terug naar Nederland.

Op 1 augustus 1666 werden de eerste Engelse schepen al gesignaleerd. Deze bleven echter op en neer houden binnen de banken; waarschijnlijk vanwege de aankomende slechte weersomstandigheden.

Op 4 augustus namen de Engelsen het initiatief en naderde in gesloten formatie, met het voordeel van de loef, de voorhoede van de Nederlandse vloot onder bevel van Evertsen die op dat moment was verstoken van enige hulp. Vanwege de grote afstand kon De Ruyter zich pas drie uur later bij hem voegen en Tromp was in geen velden of wegen te zien. Deze zeeoorlog verliep dan ook dramatisch voor de Nederlanders die binnen de kortst mogelijke tijd diverse vlagofficieren kwijtraakten waardoor de diverse bemanningen in radeloze angst de aftocht bliezen in de richting van de Vlaamse kust. Een nederlaag dus voor de Nederlanders, die door de Ruyter ook werd toegeschreven aan de afwezigheid van Tromp die op zijn beurt zich van geen kwaad bewust was in verband met zijn jacht op de achterhoede van het Engelse eskader onder bevel van Smyth, dat op de vlucht was geslagen naar de Engelse kust.

Op 4 augustus 1666 eindigde de Tweedaagse Zeeslag met het verlies van luitenant-admiraal Evertsen en Tromp en De Ruyter met elkaar gebrouilleerd raakten. Ook Isaac Sweers en Van der Zaen werden door De Ruyter heftig bekritiseerd,

Evertsen.

Baron Willem Joseph van Ghent door Jan de Baen

Vanwege een zekere euforie na hun vermeende overwinning op de Nederlanders bleven de Engelsen niet rustig en gingen op rooftocht voor de Zeeuwse en Hollandse kust op zoek naar koopvaarders die met hun kostbare negotie vanuit de Oost naar Nederland kwamen. Dat de Engelsen goede zaken deden hadden zij te danken aan een Nederlandse deserteur, kapitein Laurens Heemskerck, waardoor zeker 150 koopvaarders door brand werden vernietigd en het dorp West-Terschelling volledig werd platgebrand.

Hoewel De Ruyter een poging ondernam om met drie eskaders onder bevel van hemzelf, van Ghent en Banckert, een einde te maken aan het optreden van de Engelsen werden zij hierin door het uitbreken van een epidemie de gehele vloot werd uitgeschakeld. Vervolgens speelden de weerselementen hen om de strijd tegen de Engelsen aan te gaan en werd De Ruyter tijdens een achtervolging dusdanig verwond door een gloeiende pluus uit een kanon, die in zijn keel terecht gekomen en daardoor, bleek achteraf, langdurig zou worden getroffen door hoge koortsaanvallen.

Op 21 september 1666 keerde de vloot terug en vijf dagen later werd bekend dat grote delen van Londen waren getroffen door een grote brand en in Engeland de pest, die dood en verderf zaaide, was uitgebroken.

Ook de toestand van De Ruyter werd zienderogen slechter en op 4 oktober arriveerde hij in Amsterdam, gelegen in de ziekenboeg van een jacht dat hem van Den Briel naar Amsterdam vervoerde.

Voor De Ruyter brak een periode aan waarin hij zich moest overgeven aan koortsaanvallen, hun 11-jarige dochtertje Anna overleed aan de pest, zelfreflectie ten aanzien van zijn woedeaanval in

de richting van Tromp en het herstel van zijn eigen gezondheid. Ook kreeg hij in Amsterdam te maken met de gevolgen van de nederlaag tijdens de Tweedaagse Zeeslag, wat hem werd verweten door het Nederlandse volk, waardoor zijn populariteit tot een dieptepunt daalde en hij de volkswoede over zich heen kreeg.

Ondertussen was de Witt druk bezig om een strategie te bedenken en voorbereidingen te treffen om de Engelsen een hak te zetten.

Door de bestrijding van de grote brand in Londen en de landelijke pestepidemie was het herstel van de Engelse vloot een beetje in het verdomhoekje geraakt en een groot deel van de vloot in conservatie genomen en geparkeerd op de Medway, onder beveiliging van fort Sheerness.

In april 1667 was De Ruyter dusdanig hersteld dat hij en zijn gezin vanuit Amsterdam afreisden naar Hellevoetsluis waar hij een dag later arriveerde en zich spoorlags op de Zeven Provinciën meldde.

Johan de Witt had zich vooraf al moeten excuseren omdat hij zich niet aan boord bij De Ruyter kon aanmonteren vanwege staatkundige zaken omtrent de vredesonderhandelingen in Breda en de inval van de Fransen in de Zuidelijke Nederlanden. Als plaatsvervanger had de Witt zijn broer Cornelis de Witt aan De Ruyter toegevoegd.

Op 8 mei 1667 vertrok de vloot vanuit Hellevoetsluis in de richting van Goeree en werd daar aangevuld met het Zeeuwse eskader en gezamenlijk voeren zij naar Texel waar zij eind mei arriveerden.

Nederlanders verbranden Engelse schepen, Jan van Leyden

Op 7 juni 1667 vaart de vloot uit met 45 schepen en weet De Ruyter zich bijgestaan door Cornelis de Witt, Aert van Nes en kolonel de mariniers Van Ghent. Deze missie is een onderdeel van de strategie die door Johan de Witt uitgewerkt als onderdeel van de Tweede Zeeoorlog met Engeland. Mede door zijn nog zwakke gezondheid moet De Ruyter de tactische voorbereidingen voor de tocht naar Chatham overlaten aan de gebroeders de Witt die bijna continue met elkaar via briefwisseling in contact staan. Gedurende de reis groeit het aantal schepen en worden drie eskaders gevormd met in totaal 3300 stukken, 20 branders en 18.500 matrozen en mariniers.

In het eskader van Willem Joseph baron van Ghent bevond zich ook het fregat "Het Wapen van Utrecht" onder bevel van Eland Dubois. Het eskader moest vanuit het Koningsdiep voor de monding van de Theems de Medway opvaren onder leiding van vice-admiraal de Liefde en Eland Dubois was een van de eerste die op de 22ste juni de ketting over de Medway passeerde.

Op de 23ste juni wisten De Ruyter en De Witt een aantal branders hogerop de rivier te manoeuvreren en daarmee de Royal James, de Royal London en de Royal Oak in brand te steken. Deze kapitale oorlogsschepen werden totaal verwoest. Paniek overspoelde het Engelse continent maar in de Republiek zorgden de acties in de Medway voor een jubelstemming en vielen de vredesonder-handelingen in Breda gunstiger uit dan gehoopt, hoewel de Engelsen bij hun concessies bleven. Voor De Witt het signaal om De Ruyter het bevel te geven om nogmaals een actie te ondernemen op de Theems en andere plaatsen langs de Engelse kust. Op de Theems kwam De Ruyter echter niet ver vanwege een blokkade van gezonken schepen en de Engelsen met grote overmacht de Nederlanders van zich af wisten te houden. Het was Johan De Witt er alles aan gelegen om de Engelsen op hun knieën te krijgen en hij besloot om alsnog een aanval uit te voeren op Harwich.

Op 4 juli 1666 stelt Johan De Witt luitenant- admiraal De Ruyter op de hoogte van "d'ingecomen kondtschappen van seecker persoon naer Engelandt gesonden, ende van daer weder gekeert". Deze persoon had een spionagetrip naar Chatham en Gravesend gemaakt met de opdracht: "om bij eijgene gesicht ende ondervindinge rechte kennise te nemen vande macht, gelegentheijt ende 't verblijf der Engelsche schepen van oorloch, refererende dat hij tot Chatham heeft gevonden seven cloecke oorloeschepen, gemonteert van 50 tot 60 stucken, off daer omtrent, die gansch reddeloos ende seer ontramponneert waren".

Op 12 juli 1667 werd Fort Landguard nabij Felixstowe aangevallen en wisten de Nederlanders een 1500 man sterke troepenmacht aan land te zetten, die echter linea recta naar hun schepen terugkeerden omdat de tegenstand van de Engelsen ook hier oppermachtig bleek. Op 31 juli 1667 werd de Vrede van Breda ondertekend. De tocht naar Chatham had een gunstig invloed op de bepalingen die in het verdrag werden opgenomen. Nieuw Amsterdam (New York) werd officieel aan de Engelsen overgedragen. Suriname en de Bovenwindse eilanden bleven bij de Republiek, net als het eiland Run (Molukken) en een aantal forten aan de kust van West-Afrika.

De Tweede Engels - Nederlandse oorlog was afgelopen.

Slotpagina van het Verdrag van Breda

Aan het eind van de jaren zestig bleken de internationale politieke ontwikkelingen zich tegen de Nederlandse Staat te keren, met name vanuit Frankrijk nam de oorlogsdreiging toe en ook de Engelse koning Karel II schond zijn belofte, verankerd in de Triple Alliantie, door zich in 1670 aan te sluiten bij het Traktaat van Dover en daarvoor door Lodewijk XIV ruimhartig werd betaald. In het traktaat werd in het diepste geheim vastgelegd dat beide koningen gezamenlijk met de bisschoppen van Münster en Keulen aan Nederland de oorlog te verklaren. Koning Karel II ging er min of meer van uit dat bij een inval in Nederland de bevolking in opstand zou komen tegen De Witt, wat hem goed in de kaart zou spelen om zijn neef de erfprins Willem aan de macht te helpen. Bovendien was Karel II van plan om een einde te maken aan de macht en rijkdom van de "Koopliedenrepubliek". De dreiging van een ophanden zijnde aanval werd alom gevoeld, het Nederlandse leger verkeerde in een deplorabele toestand ten gevolge van nalatigheid bij het investeren in de infrastructuur en verwaarlozing van materiaal en vestingen sinds het einde van de Tachtigjarige Oorlog in 1648. Johan De Witt ging koortsachtig aan het werk om het leger weer op sterkte te krijgen en wierf zelfs soldaten in het buitenland. De Hollandse Waterlinie, het in opbouw zijnde natuurlijke afweersysteem dat gebaseerd was op inundatie van het laaggelegen polderland, zou alleen de provincies Holland en Zeeland beschermen. Bovendien werd de roep vanuit de Oranjegezinde provincies en steden steeds groter om de prins van Oranje te benoemen tot kapitein-generaal van de Unie en daarmee als opperbevelhebber van het leger. Het rampjaar 1672 begon steeds meer vorm te krijgen en werd "Het land reddeloos, de regering radeloos en het volk redeloos". Ondanks de toezegging van de benodigde financiële middelen voor het plan van De Ruyter om de vloot uit te breiden tot 96 oorlogsschepen inclusief bemanning, werd al snel duidelijk dat de voortvarendheid waarmee De Ruyter zijn plannen wilde realiseren door de tijd werden ingehaald en door de trage uitvoering onhaalbaar bleken. Sterker nog, de Staten-Generaal besloten op 4 februari 1672 het aantal schepen te halveren en slechts 48 oorlogsschepen volledig te equiperen. Het onverschillige optreden van de Admiraliteiten was voor Johan de Witt als "Minister van Marine" de aanleiding om maatregelen te treffen om de oorlogsvloot op korte termijn inzetbaar te maken en meer grip te krijgen op de marine-organisatie. Daartoe had hij in 1671 een "Geheim of Secret Besogne" ingesteld waarin hij met een aantal leden uit de Staten-Generaal direct zaken betreffende het zeewezen kon bespreken en buiten de Staten-Generaal om beslissingen aangaande de marine kon nemen.

Om de geheimhouding en het sneller en efficiënter tot stand komen van het besluitvormingsproces in tijden van oorlog te bevorderen werden in de zestiende en de zeventiende eeuw commissies, ook wel besognes genoemd, geïnstalleerd om concrete zaken te overleggen. Na 1650 zag men deze besognes opduiken in de Staten-Generaal waaronder die voor militaire en maritieme zaken. Onder stadhouder

Frederik Hendrik ontstonden de "Secrete Besognes" (1643) bestaande uit twee Hollanders, één uit elk ander gewest en een griffier.

Op 6 april 1672 verklaarde Frankrijk de oorlog aan de Republiek, op 7 april gevolgd door Engeland. De Franse troepen trokken de Rijn over en vanuit het oosten trokken de legers van de bisschoppen van Münster en Keulen binnen. Op zee waren de Engelsen al druk bezig om de uit de Oost terugkerende Nederlandse schepen te overmeesteren en buit te maken. De Engelse en de Franse oorlogsvloot waren in april nog niet uitgevaren wat de suggestie zou kunnen wekken dat de Nederlandse vloot weer een aanval zou kunnen uitvoeren op de Theems. Het tegendeel was echter het geval; wederom bleek dat de vijf Admiraliteiten wegens mismanagement niet in staat waren om hun schepen gelijktijdig gereed te hebben. Uiteindelijk kon de gehele vloot pas op 12 mei 1672 verzamelen ter hoogte van Walcheren, was de Engelse vloot inmiddels uitgevaren en had op 15 mei een rendez-vous met het Franse eskader.

Admiraliteit van Amsterdam, Kattenburg

De Ruyter en Cornelis De Witt moesten nu hun plannen bijstellen en zetten koers naar de Vlaamse kust ervan uitgaande dat de Engelsen en de Fransen de Nederlandse vloot achterna zouden komen. Johan De Witt had echter het plan om net als in 1667 de Theems en vervolgens de Medway op te varen nu de Engelse schepen waren vertrokken om daar paniek te zaaien en schepen te vernietigen. Hij liet dit via een schrijven aan De Ruyter en zijn broer Cornelis weten, wat bij De Ruyter met enige scepsis werd ontvangen; de Engelse en Franse gecombineerde vloot zou hen in de rug kunnen aanvallen. De Ruyter liet zich door Cornelis de Witt overreden om het plan door te zetten. Wellicht zou deze aanval een politieke wending krijgen omdat de Engelse bevolking niet achter deze Derde Engelse – Nederlandse oorlog stond en daardoor in opstand zou kunnen komen tegen de regering. Luitenant-admiraal Van Ghent kreeg de opdracht om met zijn eskader koers te zetten naar Sheerness om daar het fort te veroveren en de Theems en de Medway op te varen. De Engelsen hadden echter hun voorzorgsmaatregelen genomen en een uitgebreid verdedigingsnetwerk opgezet waardoor deze tactische manoeuvre tot nul werd gereduceerd en maakte Van Ghent rechtsomkeert om zich twee dagen later weer bij De Ruyter te voegen.

Er volgden nu een aantal dagen van strategisch overleg om de juiste positie in te nemen om de retourschepen te beschermen en eventuele landingsplekken aan de Nederlandse kust tegen de gecombineerde vijand te beschermen.

De inschatting was dat de vijand op 28 mei bij de Galloperbank een treffen zou aangaan, maar door het doolhof van gevaarlijke zandbanken werd daarvan afgezien en werd ervoor gekozen om koers te zetten naar Solebay; de Nederlanders in verwondering achterlatend. Door de Engelsen werd de prioriteit verlegd naar het onderscheppen van de Oost-Indische retourvloot bij de Doggersbank.

Zoals wij al eerder zagen functioneerde de inlichtingendienst ten behoeve van de "Secrete Besognes" destijds al redelijk tot goed en waren

De Ruyter en Cornelis De Witt relatief snel op de hoogte van de positie van de Engelse – Franse vloot en wisten zij de Krijgsraad te overtuigen om zo snel mogelijk de vijand te zoeken in de omgeving van Solebay, ondanks het feit dat de gecombineerde vloot veel sterker was dan de Nederlandse, met dien verstande dat het gedrag van de Fransen tijdens een zeeslag nog wel eens minder doortastend zou kunnen zijn, wat de Engelsen zou kunnen opbreken. Niettemin zou het een uiterst gewaagde onderneming worden wanneer de Nederlandse vloot op 7 juni 1672 ter hoogte van Solebay de Engelse – Franse vloot verrast en overvalt.

Het verrassingseffect in de vroege ochtend had grote invloed op de Engelse – Franse vloot die niet gereed was om de strijd tegen de Nederlanders aan te gaan en probeerde op min of meer chaotische wijze de aanval van de Hollanders te ontwijken, terwijl De Ruyter een poging deed om met de inzet van een vierde eskader onder bevel van Jan van Brakel bij de vijandelijke schepen verwarring te stichten en bestookte deze met branders die helaas op volle zee hun doel misten. Bij het begin van de eerste wacht kreeg de Nederlandse vloot het voordeel van gunstige wind en gaf De Ruyter het bevel om met drie eskaders de vijand aan te vallen, waarbij hij zelf met zijn eskader de middentocht voor zijn rekening nam, Van Ghent met zijn eskader de vijandelijke voorhoede bestookte en Banckert de Franse achterhoede aanviel. De Fransen bleven echter op grote afstand waardoor de schoten hoofdzakelijk schade aanrichtte aan de schepen, hoewel Banckert zelf gewond raakte.

De strijd woedde voornamelijk tussen de Engelsen en de eskaders van De Ruyter en Van Ghent, waarbij Van Ghent tegen de Royal James geen schijn van kans leek te maken en Jan van Brakel zich genoodzaakt zag om hem te hulp te schieten en daarvoor het eskader van De Ruyter verliet. In zijn poging om Van Ghent te ontzetten raakte de Groot Hollandia van Van Ghent verstrikt in de tuigage van de Royal James onder bevel van Sandwich. Van Ghent kwam daardoor met de Dolfijn in de positie om de Royal James de volle laag te geven maar Sandwich vuurde genadeloos terug waarbij Van Ghent getroffen werd en overleed. De strijd was op dat moment twee uur gaande en raakte de Royal James uiteindelijk los van de Groot Hollandia om niet veel later getroffen te worden door een brander onder bevel van kapitein Jan Daniëlsz. van den Rijn. De Royal James brandde in korte tijd volledig uit en Sandwich verdronk nadat hij overboord was gesprongen, vermoedelijk was zijn lichaam al grotendeels door de vlammen aangetast.

De strijd van de Ruyter met de hertog van York op de Royal Prince

Deze Derde Engelse – Nederlandse zeeoorlog moet een van de meest gruwelijke en verwoestende zeeslagen zijn geweest, de situatie aan boord van de schepen moet een vreselijk aanblik hebben gegeven aan de overlevenden die werden geconfronteerd met aan flarden geschoten medestrijders en zou er op een dag meer strijd zijn geleverd dan tijdens de Engels – Nederlandse zeeoorlog in 1666 die vier dagen duurde.

De Ruyter kreeg gedurende de strijd felle tegenstand van de hertog van York (Jacobus Stuart), waarbij York zich diverse

keren moest verplaatsten naar een ander schip, omdat de Royal Prince ernstig was beschadigd, de St. Michael werd lekgeschoten en uiteindelijk overstapte op de London. Met het invallen van de avond en daarmee de duisternis op zee, besloten beide rivalen hun eskaders te laten terugtrekken, de derde zeeoorlog tussen Engeland en de Nederlanden werd daarmee als een tactisch onbesliste strijd afgesloten. Strategisch gezien kon deze zeeslag als een morele overwinning worden toegerekend aan de Nederlandse Republiek.

Op 8 en 9 juni 1672 werden er nog twee pogingen ondernomen om de vijand uit te dagen echter zonder resultaat en daarom besloot De Ruyter voor de Zeeuwse kust voor anker te gaan in afwachting van een mogelijke landing op de kust van Zuid-Holland of Zeeland door de Engelsen. Onderwijl konden de schepen worden hersteld en proviand, victualie en munitie worden ingeslagen.

Lodewijk XIV trekt bij Lobith de Rijn over, Adam Frans van der Meulen

De toestand in het land was inmiddels minder rooskleurig. Op 12 juni 1672 stond het Franse leger voor Lobith en werden Arnhem en Nijmegen belegerd, uiteindelijk gevolgd door een veldslag bij de IJssel, die met gemak door de Fransen werd gewonnen; Johan de Witt kon niets anders doen dan in te stemmen met de benoeming van Willem II als kapitein-generaal gedurende één veldtocht.

Johan de Witt en 130 staatsgezinde regenten werden ontslagen en vervangen door prinsgezinde regenten. Het volk ziet de gebroeders de Witt als de aanstichters van alle ellende en het beramen van een moordaanslag op Willem II en worden uiteindelijk op 20 augustus 1672 op vreselijke wijze vermoord en hun lijken verminkt.

Na 350 jaar lijkt ons Nederlandse chauvinisme nog steeds genoeg te nemen met een 'morele' overwinning, een kinderhand is gauw gevuld.

Ook dit jaar wordt er de nodige aandacht besteed aan de Slag bij Solebay die vermoedelijk toen (en nu) tot de verbeelding van het volk sprak omdat de heersende malaise in het rampjaar 1672 iedere vorm van zekerheid onder de voeten van het volk had weggeslagen en men in iedere laatste strohalm een stukje eigenwaarde dacht terug te vinden.

De controverse tussen de staats- en de prinsgezinden werd door de politiek op alle fronten uitgebuit en uitgespeeld ten koste van de bevolking en 's Lands veiligheid.

Ondanks de rijkdommen die Nederland als handelsnatie wist te vergaren, had de politiek geen oog voor de gevaren die van buitenaf op ons afkwamen. De rijken werden rijker en de armen werden armer.

De defensie werd sinds 1648 aan haar lot overgelaten: "De Staatslieden van dien tijd waren volkomen bewust in welken gebrekkigen staat de verdedigingsmiddelen waren".

Johan de Witt had al in een brief d.d. 9 juni 1672 aan Beverningk geschreven:

"Ick hebbe al over jaeren ende daghen gepousseert de voorsieninge op de securiteyt van Hollandt in 't particulier, boven ende onvermindert de cordate defensie van den Staat in 't generael".

De oorlogszaken werden in vredetijd te licht gesteld en wellicht om staatkundige redenen verwaarloosd.

350 jaar later worden wij met onze neus op de feiten gedrukt omdat er bijna tachtig jaar, inclusief de dreiging van een "Koude oorlog", in Europa een periode van relatieve vrede en welvaren is geweest en wij worden gesteund (gesust) door een Noord-Atlantische Verdragsorganisatie.

En dat er in bijna 75 jaar tijd geen overzeese gebiedsdelen, behalve de Antillen, meer te beschermen zijn, heeft ertoe geleid dat zowel de politiek als de bevolking zich net als in het verre verleden heeft laten (ver)leiden door demilitarisering als speerpunt van een 'vreedzame' co-existentie van twee wereldmachten, waarbij zich in de loop der decennia een derde wereldmacht "ongemerkt" heeft gevoegd.

De opkomstplicht is per 1 mei 1997 uitgesteld, de dienstplicht is echter niet afgeschaft.

Het oproepen van dienstplichtigen zou jaren van voorbereidingen vergen, kazernes en instructeurs en zelfs materieel zijn er onvoldoende om op zeer korte termijn een adequate krijgsmacht in stelling te brengen wanneer het er echt om gaat spannen.

Niet alleen in het kader van 's Lands verdediging, maar zeker ook in het kader van het inzetten van 'early warning systems' laat de politiek zich leiden door de wens op overregulering van, en het verkrijgen van een kamerbrede controlerende positie op de Inlichtingen en Veiligheidsdiensten.

Nu al ziet men, met de huidige regelgeving, dat de slagkracht van deze vooruitgeschoven posten marginaal is, terwijl een krijgsmacht wordt geacht tactisch en effectief te kunnen opereren dankzij een goede informatiepositie.

Dit artikel is tot stand gekomen met informatie uit:

*Rechterhand van Nederland, biografie van Michiel Adriaenzoon de Ruyter, van Ronald Prud'homme van Reine. Stichting Michiel de Ruyter
De Geschiedenis van het Nederlandsche Korps Mariniers van 1665 – 1945, C.J.O. Dorren, Generaal – Majoor tit. der Mariniers b.d. (1948)
Militairespectator.nl*

Communicatievaartuig Hr. Ms. De Mok 1

RC11 / Y807

Hr. Ms. Hendrik Karssen (A857 / Y8102)

Hr. Ms. De Mok I

Bouwwerf:	Rijkswerf Willemsoord te Den Helder
Op stapel gezet:	21 mei 1938
Te water gelaten:	11 maart 1939
In dienst gesteld:	1 april 1940
Grootste lengte:	37,9 meter
Grootste breedte:	6,58 meter
Diepgang:	1,8 meter
Waterverplaatsing:	186,3 ton
Machine-installatie:	2 x Kromhout dieselmotoren
Machinevermogen:	400 pk
Maximale snelheid:	12 knopen
Bemanning:	18 koppen
Bewapening:	1 x 5cm <u>kanon</u> , 2 x 12,7mm mitrailleurs

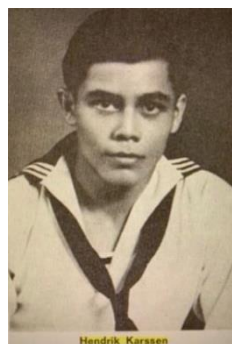

Hr. Ms. De Mok I kon op 14 mei 1940 vanuit Terschelling ontkomen naar Engeland. Het schip werd ingezet bij de evacuatie van Britse troepen vanaf het strand bij Duinkerken.

Op 31 mei 1940 bracht de De Mok I 100 soldaten naar Dover en de volgende dag nog eens 114. Tijdens een volgende oversteek naar Duinkerken, op 4 juni, raakte het schip zwaar beschadigd tijdens een Duitse luchtaanval en werd op het Franse strand gezet. De bemanning kon aan boord van een vissersschip wederom ontkomen naar Engeland.

Op last van de Duitsers werd het schip geborgen en gerepareerd. De Duitsers zetten het schip in als hulpsschip en patrouillevaartuig met de respectievelijke naamseinen HS 90, FO 21, V 1201 en VS 1201.

Na de oorlog werd De Mok I in een Duitse haven teruggevonden en in eerste instantie opgelegd te Den Helder. In juli 1947 werd het schip als communicatievaartuig Hr. Ms. RC 11 in dienst gesteld. In 1948/1949 werd het schip op de Rijkswerf Willemsoord in haar oude staat teruggebracht en in dienst gesteld als opleidingsvaartuig voor Adelborsten met als naamsein Y807. In 1954 werd haar naam veranderd in Hr. Ms. Hendrik Karssen en kreeg naamsein A857.

Hendrik Karssen werd geboren op 26 april 1918 te Bodja, Semarang en was matroos-zeemilicien. Vanwege zijn heldhaftig gedrag bij zijn terechtstelling in Japans krijgsgevangenschap werd hij bij Koninklijk Besluit van 15 maart 1948 postuum onderscheiden met de Bronzen Leeuw.

De originele bewapening van het schip was inmiddels verwijderd en vervangen door 2 x 20mm Oerlikon mitrailleurs.

Vanaf 12 juli 1963 kreeg de Hendrik Karssen naamsein Y8102.

Op 26 februari 1973 werd het schip buiten dienst gesteld en op 6 september van dat jaar verkocht aan Rederij D.L.

Woltheus te Alkmaar.

Deze rederij zette het schip in voor meerdaagse pleziervaartochten naar de Waddenzee en de Noordzee met een capaciteit voor 67 passagiers.

Op 11 december 2018 wordt het schip door Aqua-Omega overgevoerd van Den Helder naar Hoorn om als varende erfgoed behouden te blijven.

WORD VRIEND VAN HET MARINEMUSEUM

Het Museum

De koninklijke Marine bezit een prachtig museum, dat 59 jaar geleden is ontstaan en inmiddels is uitgegroeid tot één van de belangrijkste militaire musea in Nederland. In dit museum ervaart u op een aantrekkelijke en interactieve wijze ruim 500 jaar marine geschiedenis, met schitterende collecties. Scheepsmodellen, schilderijen, uniformen, onderscheidingstekens, wapens en uiteraard schepen; alle facetten van de marine komen uitgebreid aan bod.

Een 'must' voor jong en oud

Het Marinemuseum biedt op interactieve wijze een inblik in onze maritieme geschiedenis. Leuk voor jong en oud! Of het nu gaat om museumschepen, waaronder de onderzeeboot Tonijn, het brughuis van het fregat ex Hr.Ms. De Ruyter, of de prachtige tentoonstellingen. Het zijn allemaal op zichzelf staande onderdelen, die de moeite van een of meerdere bezoeken meer dan waard zijn.

De Stichting

We hebben de Stichting Vrienden van het Marinemuseum onder meer opgericht om donateurs de mogelijkheid te bieden het Marinemuseum op actieve wijze te ondersteunen. Daarvoor krijgen zij bijzondere privileges, waaronder vrije toegang tot het museum, lezingen en activiteiten van de stichting.

U wordt donateur door een e-mail te sturen met uw naam, adres, telefoonnummer en donateur-wens aan: **vrienden@marinemuseum.nl**

De Nieuwsbrief had haar eerste editie in 2004 als mededingsblad naar vrienden en donateurs (sinds 2001 als infoblad naar vrijwilligers). Vanaf 2006 was de nieuwsbrief ook het informerende orgaan met veel verhalen. Eerder was de Postboei sinds 1991 het informatieblad naar donateurs en vrienden van het Marinemuseum. Vanaf september 2021 is de nieuwsbrief weer 'Postboei'.

Deze Postboei is een uitgave van de Stichting Vrienden van het Marinemuseum

Postadres:
Stg. Vrienden v/h Marinemuseum
p/a Marinemuseum
Postbus 10000
1780 CA Den Helder

E-mailadres: vrienden@marinemuseum.nl

Reproductie (delen van) deze Postboei is alleen toegestaan met toestemming van de redactie